

KODANIKUÜHISKONNA ARENGUKAVA 2015–2020

Kiidetud heaks Vabariigi Valitsuse
19.02.2015 istungil

Tallinn 2015

SISUKORD

Sissejuhatus	3
Olukorra analüüs.....	4
Kodanikuühenduste osalemine poliitikakujundamises.....	9
Sotsiaalne innovatsioon, sotsiaalne ettevõtlus ja avalike teenuste delegeerimine kodanikuühendustele.....	10
Kodanikuühenduste tegutsemisvõimekus	12
Üldeesmärk koos mõõdikutega.....	14
Üldeesmärk: Tegutsemisvõimekad kodanikuühendused ning ühiskondlikult aktiivsed elanikud	14
Alaeesmärgid koos mõõdikutega ning poliitikainstrumendid ja nende tulemused	15
Alaeesmärk 1: Kodanikuühenduste poliitika kujundamises osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud	15
Alaeesmärk 2: Kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamisega	17
Alaeesmärk 3: Võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavad ressursid arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks.....	19
Läbivad teemad.....	21
Seosed riigi arenguvisionidokumentide, teiste valdkonna arengukavade ja välislepingutest tulenevate või Euroopa Liidu õigusaktidest tulenevate dokumentidega	23
Juhtimisstruktuuri kirjeldus	25
Maksumuse prognoos	26
Valdkonna arengukava rakendusplaan.....	27

SISSEJUHATUS

12. detsembril 2002 Riigikogus heaks kiidetud Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioonis (edaspidi EKAK) nimetatud eesmärkide ja põhimõtete¹ elluviimiseks peab Siseministeerium koos avaliku sektori ja kodanikuühenduste ühiskomisjoni² ning strateegiliste partneritega oluliseks uue „Kodanikuühiskonna arengukava“ koostamist, mis kehtiks aastatel 2015–2020 ning mis oleks jätkuks 2014. aastal lõppevale arengukavale. Varasemad arengukavad (joonis 1) on andnud Eesti kodanikuühiskonna arengule märgatava tõuke ning aidanud kaasa avaliku sektori ja kodanikuühenduste koostööle. Uue arengukava koostamine on vajalik, et jätkata seniseid häid praktikaid ja väljendada eri osapoolte ühist nägemust valdkonna arendamisest.

Joonis 1. Kodanikuühiskonna valdkonna strateegilised dokumendid aastatel 2007–2014

Valdkondliku arengukava „Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020“ (edaspidi *arengukava*) üldeesmärk on **tegutsemisvõimekad kodanikuühendused ning ühiskondlikult aktiivsed elanikud**, panustades nii riigivalitsemise tulemusvaldkonna eesmärgi „Kodanikualgatuse ja osalusdemokraatia edendamine kodanikuühenduste ja avaliku võimu koostöös“ saavutamisse.

Tuginedes EKAK-is ning 2014. aastani kehtinud kodanikuühiskonna arengukavas sõnastatud väärtustele, jätkab arengukava demokraatliku ning avatud ühiskonna traditsiooni kujundamist ja kindlustamist ning loob EKAK-ile toimiva elluviimise süsteemi, millega aidata kaasa selle pikaajaliste prioriteetide saavutamisele: kodanikualgatuse tugisüsteemi toimimise tagamine ja arendamine, avaliku võimu ja kodanikualgatuse partnerlusel põhineva koostöökultuuri juurutamine, heade koostöötavade tutvustamine ja laialdane kasutuselevõtt ning elukestva kodanikuhariduse aktiivne edendamine.

Arengukava viiakse ellu tihedas koostöös kodanikuühendustega ning see aitab kindlustada valitsusasutuste ühtset lähenemist valdkonnale ja panustab nende koostöö edendamisse valdkonna arendamisel. Kohalikel omavalitsustel on oluline roll kohaliku elukeskkonna kujundamisel, sealhulgas teenuste osutamisel ja delegerimisel ning kodanikuühenduste rahastamisel, seetõttu on arengukava ka suunanäitaja kohalikele omavalitsustele.

Arengukava haakub mitme ministeeriumi valitsemisalaga avalike teenuste delegerimise, sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse teemadel. Konkreetsemalt haakub arengukava Sotsiaalministeeriumi valitsemisalaga (nt sotsiaal- ja tööturuteenuste osutamiseks sotsiaalne innovatsioon ja sotsiaalne ettevõtlus), Haridus- ja Teadusministeeriumi (nt kodanikuharidus, koolidemokraatia, noorte osalus), Kultuuriministeeriumi (nt eesti keelt mittekönelevatele inimestele suunatud tegevused, avatud hoiakute ja aktiivse ühiskondliku osaluse soodustamisele suunatud tegevused keelelis-kultuurilisest taustast sõltumata), Justiitsministeeriumi (nt laiem õiguskeskkond, statistika) ja Rahandusministeeriumi (nt kodanikuühendusi puudutavad andmed ja statistika)

¹ Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon. Kättesaadav: <https://www.siseministeerium.ee/30410/>.

² EKAK-i rakendamise tegevuskavade elluviimise ja täitmise hindamise ning kodanikuühiskonna ja riigi koostöö arendamise valitsuskomisjoni istungi protokoll nr 2, 16.12.2013, päevakorrapunkt nr 2. Kättesaadav: https://www.siseministeerium.ee/public/Eesti_kodanikuuhiskonna_arengu_kontseptsio_.pdf.

valitsemisalaga ning Siseministeeriumi teiste poliitikavaldkondadega (nt kogukonnakeskne turvalisus ja uussisserändajate ühiskonnas osalemise toetamine).

Siseministeerium arengukava elluviimise eest vastutajana peab oluliseks, et kõigis arengukava alaeesmärkides oleksid riigile tugevateks partneriteks võimekad kodanikuühendused. Oluline on tagada, et arengukava elluviimiseks oleks tagatud ressursid, vastasel korral on arengukava ja selle eesmärkide saavutamine formaalne, mitte sisuline.

OLUKORRA ANALÜÜS

Üldiselt³ mõistetakse *kodanikuühiskonna* all riigist ja äriest suhteliselt sõltumatut ühiskonnasfääri, mille sees üksikisikud ja rühmad teevad koostööd selleks, et edendada oma huve ja väärtusi ning see tasakaalustab äriest ja avaliku võimu mõju ühiskonnas. Kodanikuühiskonna osadeks loetakse peale mittetulundussektori ka ajakirjandust, erakondi, usulisi ühendusi, ametiühinguid jne. Seega ei tähenda kodanikuühiskond vaid niinimetatud kolmandat sektorit.

Kodanikuühenduste all mõistetakse arengukavas kodanike ühinemise tulemusel moodustuvaid, kasumit mittetaotlevaid eri liiki ühendusi (mittetulundusühingud, sihtasutused ja usulised ühendused ning mitteformaalsed ühendused nagu võrgustikud, seltsingud ja muud sellised), kuid mitte riigi või kohaliku omavalitsuse asutatud ühendusi.

Arengukava põhimõtted on suunatud kogu kodanikuühiskonnale ehk üldise keskkonna kujundamisele, eesmärkide ja meetmete lõikes on sihtrühmad konkreetselt kindlaks määratud. Paljud tegevused on suunatud peamiselt avalikes huvides tegutsevatele kodanikuühendustele, sealhulgas usulistele ühendustele, ent kaetud on ka üksikisiku tasand. Arengukava on suunatud just sellele osale kodanikuühiskonnast, mis tegeleb riigist ja äriest sõltumatu ühiskonnasfääriga.

Kodanikuühenduste rolli ühiskonnas⁴ võib jagada kolmeks: 1) nad aitavad ennetada ja lahendada ühiskondlikke probleeme, 2) nad osalevad kogukonda ja riiki puudutavate otsuste tegemises ja elluviimises ning 3) aitavad parandada ühiskonna sidusust, usaldust ja koostööd. Seega on kodanikuühiskond mitmekesine ning kodanikuühendused oma eesmärkide ja vajaduste poolest erinevad.

Kodanikuühendused omakorda võib jaotada tinglikult kaheks nende peamiste eesmärkide alusel: osa tegeleb peamiselt ekspressiivsete ehk väljenduslike, osa aga instrumentaalsete ehk rakenduslike eesmärkide nimel⁵. Esimesed püüavad säilitada ja edendada teatavaid normatiivseid väärtusi, nende puhul võib olla koostegutsemine ka eraldi eesmärk, näiteks laulukoorid, kirjandusringid ja spordiühingud. Teist tüüpi organisatsioonid aga püüavad saavutada kindlaid eesmärke, mille hulgas koostegutsemisest saadud rahuldus ei ole peamine, näiteks eri tüüpi huvikaitse, teatud sihtrühma olukorra parandamine, teenuste korraldamine või kohalik areng. Teist tüüpi organisatsioonidele on suunatud ka paljud tegevused, sest sellised ühendused saavad olla riigile partneriks erinevate eesmärkide saavutamisel.

³ Lagerspetz, Mikko (2007). Kodanikuühiskonna lühisõnastik. Tallinn: Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit. Kättesaadav: <https://www.siseministeerium.ee/public/KYsonastik07WEB.pdf>.

⁴ Robert D. Putnam (1994). Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy. Princeton, NJ: Princeton UP.

⁵ Etzioni, Amitai (1961). A Comparative Analysis of Complex Organizations. London: Collier-Macmillan.

Järgnevalt on esitatud ülevaade kodanikuühiskonna hetkeseisust ning suurematest viimastel aastatel toimunud muutustest statistika ja uuringute põhjal. Samuti on käsitletud valdkonna üldiseid probleeme ning ohtusid ja riske.

- **Eestis on kokku 31 581 mittetulundusühendust⁶**, sealhulgas 813 sihtasutust (SA) ja 579 usulist ühendust. Ligikaudu pooled umbes 30 000 mittetulundusühingust (MTÜ) on korteri-, garaaži- ja muude ehitiste või maatükkide ühiseks majandamiseks loodud ühistud, mida ei loeta klassikaliselt kodanikuühiskonna osaks.
- **Peaaegu igas kolmandas tegutsevas MTÜ-s on palgalisi töötajaid.** Palgaliste töötajatega MTÜ-de osakaal on kasvanud 30,3%-ni 2013. aastal, 2011. aastal oli selliseid MTÜ-sid 28,5%.⁷ Kuigi viimastel aastatel on toimunud mõningane tõus, on tõenäoline, et 2010. aastal seatud sihttase 40% ei ole 2014. aasta lõpuks saavutatud. Samal ajal on **püsivabatahtlike kaasamise kogemusega kodanikuühenduste osakaal** vabatahtlike kaasavatest kodanikuühendustest koguni 78%⁸.
- Nelja aastaga on **tõusnud MTÜ töötajate keskmine brutopalk⁹**. 2013. aasta lõpu seisuga oli MTÜ töötajate keskmine brutopalk 414 eurot kuus, see on ligi 60 eurot suurem kui 2010. aastal. Siiski ei pruugi see peegeldada mittetulundussektori vähest atraktiivsust tööandjana, sest sageli töötatakse MTÜ-des osalise koormusega, mis mõjutab ka keskmist brutopalka.
- **Kasvanud on kodanikuühendustele tehtud annetuste maht¹⁰**. Tulumaksusoodustusega mittetulundusühenduste, sihtasutuste ja usuliste ühenduste nimekirja kuuluvatele kodanikuühendustele anneti 2013. aastal 17,3 mln eurot, mida on miljoni võrra enam kui 2012. aastal. Annetusi deklareerinud kodanikuühenduste arv on aga samal perioodil tõusnud 972-lt 1310-ni. **Püsiannetajate osakaal elanikkonnast on aga vaid 12%¹¹**.
- **Eesti elanikest on viimase aasta jooksul osalenud vabatahtlikus tegevuses 31%¹²**, see on sarnane Euroopa Liidu keskmisega (29%). Enim vabatahtlikke on sellistes valdkondades nagu keskkonnakaitse, loodushoid, säästev eluviis, kohaliku elu edendamine ning noorsootöö ja töö lastega. Regulaarsete vabatahtlike¹³ osakaal kõigist vabatahtlikus tegevuses osalenutest on 34%, kuid see osakaal võiks veel suureneda.
- **Umbes 2/3 Eesti elanikest väljendab pigem osalusdemokraatlike hoiakuid¹⁴** nagu koos tegutsedes saavutab ühiskondlikes asjades enam kui üksinda. Seega on Eesti inimesed oma väärtusorientatsioonides ja hoiakutes vastuvõtlikud osalusdemokraatiale.

⁶ Äriregister, 1. jaanuari 2015 seisuga.

⁷ Eesti Statistikaamet (2013). Statistiline profiil – majanduslikult aktiivsete üksuste (äriühingute, füüsilisest isikust ettevõtjate, asutuste, mittetulundusühingute) kogum, mida Eesti Statistikaamet kasutab majandusstatistika üldkogumina 1994. aastast.

⁸ Uuring „Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis 2014“. Avaldamata.

⁹ Maksu- ja Tolliametile esitatud palgaandmed.

¹⁰ Maksu- ja Tolliametile esitatud INF 4 deklaratsiooni andmed. INF 4 deklaratsiooni esitavad kõik tulumaksusoodustusega MTÜ-de, SA-de ja usuliste ühenduste nimekirja kuuluvad isikud.

¹¹ TNS Emor (2013) Heategevusalaste hoiakute uuring 2013. Uuringuaruanne. Kättesaadav:

https://www.siseministeerium.ee/public/Aruanne_heategevus_2013.pdf.

¹² Uus, M., Hinsberg, H., Mänd, T., Batueva, V. (2013). Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Kättesaadav:

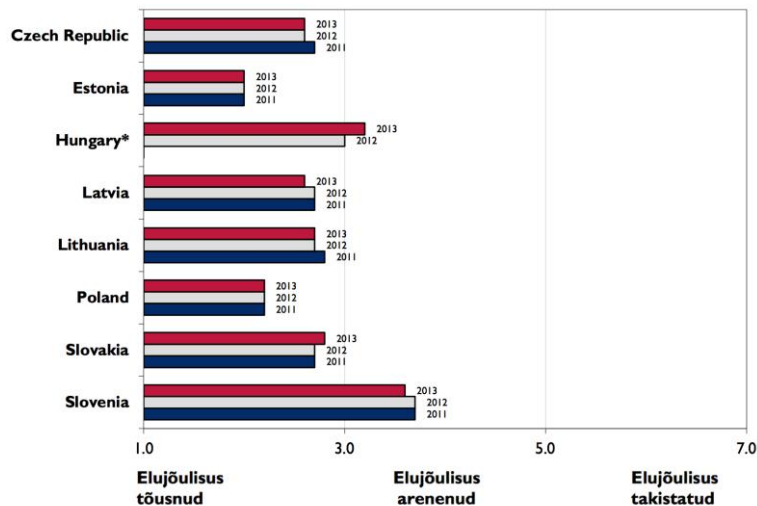
https://www.siseministeerium.ee/public/vabatahtlikus_tegevuses_osalemine_2013.pdf.

¹³ Osakaal vabatahtlikest, kes on enda hinnangul viimase 12 kuu jooksul vabatahtliku tegevusega tegelenud regulaarselt (kindla aja tagant, nt kord nädalas, kuus või kvartalis).

¹⁴ Kodanikeühiskonna uurimis- ja arenduskeskus (2012). Kodanikualgatust toetavad väärtused ja käitumismustrid Eesti elanikkonnas 2011–2012. Kättesaadav:

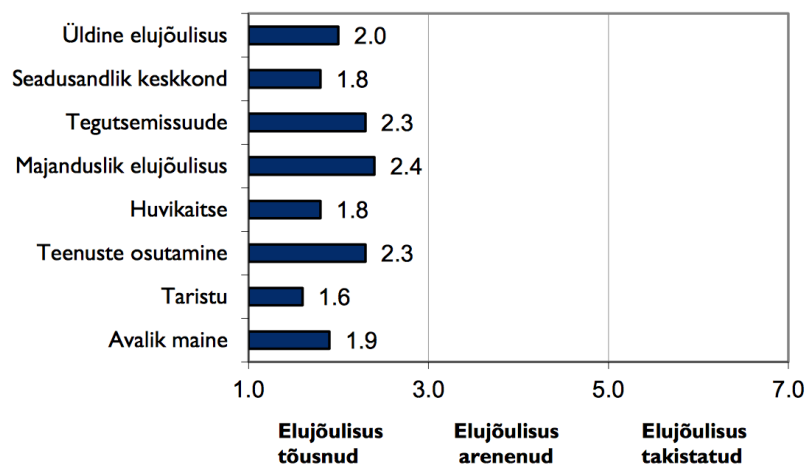
https://www.siseministeerium.ee/public/danikualgatust_toetavad_vaartused_ja_kaitumismustrid_Eesti_elanikkonnas_2011-2012_uuringu_teostaja_kodanikeuhiskonna_uurimis-ja_arenduskeskus_Tallinna_Ulikool.pdf.

Eesti kodanikuühiskond on tugevalt arenenud (joonis 2) – iseloomulik on teiste Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega võrreldes hea koostöö ja seadusandlik keskkond, tugev tugisüsteem ning positiivne meediakajastus.

Joonis 2. USAID vabaihenduste elujõulisuse indeksi võrdlus

Jätkuvalt on vaja arendada aga kodanikuühenduste tegutsemisvõimet ning finantssuutlikkust¹⁵ (joonis 3). Samuti tuleb senisest enam tähelepanu pöörata kodanikuühenduste osalemisele poliitika kujundamises, kaasamisele, sotsiaalsele ettevõtlusele ja sotsiaalsele innovatsioonile ning kodanikuühenduste potentsiaali arendamisele avalike teenuste osutajatena. Vähem tähtsad ei ole ka kodanikuühenduste võimekus kaasata oma tegevuseks vajalikku ressursi ning nende huvikaitse tugistruktuuri arendamine.

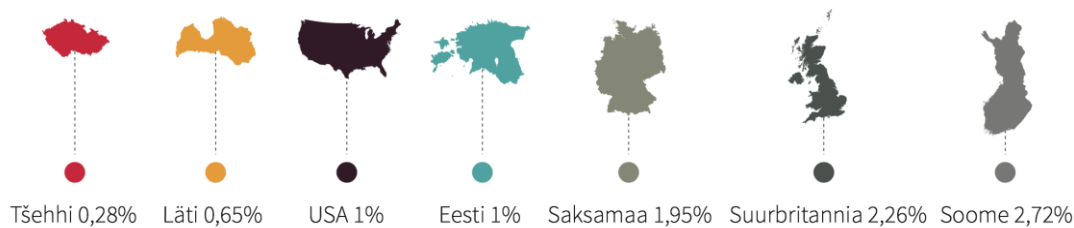
Joonis 3. Eesti 2013. aasta näitajad USAID vabaihenduste elujõulisuse indeksi põhjal

Kodanikuühendused panustavad ka majandusse. Peale majandustegevusega tegelemise ja liikmemaksude kogumise loovad nad ka eeldusi majanduskasvaks, sest ühenduses tegutsemine

¹⁵ Vabaihenduste elujõulisuse indeks (USAID) (2013). Kättesaadav: <http://ngo.ee/sites/default/files/files/Estonia+.pdf>.

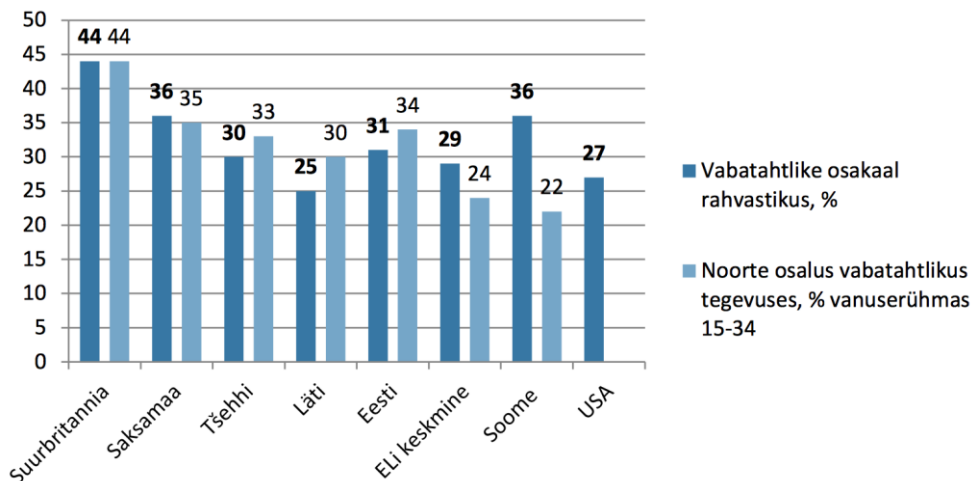
liikmena või vabatahtlikuna hoiab inimesi aktiivsena, aitab levitada infot, ärgitab ühiskonnakeskset mõtlemist, liidab ja ühendab inimesi.

Kodanikuühenduste panusest sisemajanduse koguprodukti (edaspidi SKP) info puudub, aga ainuüksi vabatahtliku tegevuse panus SKP-sse on Eestis umbes 1%, näiteks Saksamaal on vastav näitaja ligi 2% ning Soomes läheneb 3%-le (joonis 4)¹⁶.

Joonis 4. Vabatahtliku tegevuse majanduslik väärtus (protsent SKP-st)

Teistes Euroopa Liidu liikmesriikides on vabatahtlike osakaal rahvastikust võrreldav Euroopa Liidu keskmise näitajaga (joonis 5).

Joonis 5. Vabatahtlike osakaal rahvastikust ja noorte hulgas (Allikas: võrdlus tugineb uuringute “Volunteering in the European Union” ja “Youth on the Move” andmetele, v.a Eesti, mille puhul on kasutatud uuringu “Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013” omnibus-küsitluse andmeid)

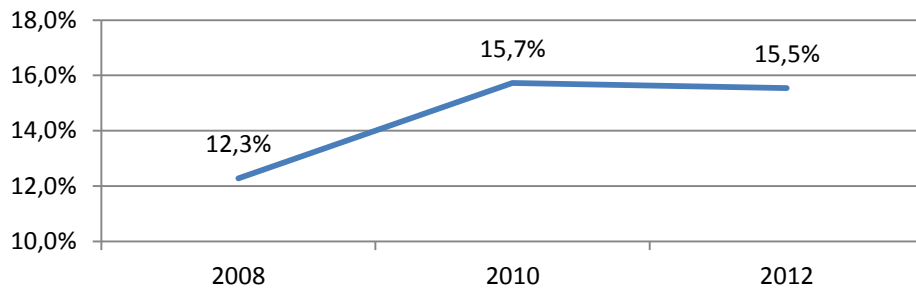
Vaadates elanike kuulumist kodanikuühendustesse ning nende osalemist väljaspool kodanikuühendusi, selgub, et umbes iga viies (21%) Eesti elanik on enda sõnul mõne kodanikuühenduse liige¹⁷. Elanikkonna mitteinstitsionaalse ühiskondlik-poliitilise osaluse määr¹⁸, mis iseloomustab osalemist väljaspool kodanikuühendusi, on näiteks 2008. aastaga võrreldes küll

¹⁶ Uus, M., Hinsberg, H., Mänd, T., Batueva, V. (2013). “Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013.” Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Kättesaadav: https://www.siseministerium.ee/public/vabatahtlikus_tegevuses_osalemine_2013.pdf.

¹⁷ Samas.

¹⁸ Osakaal elanikest, kes on viimase 12 kuu jooksul osalenud järgnevast kolmest tegevusest vähemalt ühes: 1) andnud allkirja palvekirjale/petitsioonile; 2) võtnud osa seaduslikust avalikust demonstratsioonist; 3) boikoteerinud mõnda toodet. Need kolm osalusdemokraatia vormi jäävad väljapoole mittetulundusühenduste või poliitiliste parteide tegevust, seetõttu näitavad mitteinstitsionaalse ühiskondlik-poliitilise osaluse taset kõige paremini.

tõusnud, kuid püsinud aastatel 2010–2012 enam-vähem samal tasemel (joonis 6). 2014. aasta uuringu tulemused avaldatakse 2015. aasta sügisel.

Joonis 6. Elanikkonna mitteinstitutionaalse ühiskondlik-poliitilise osaluse määr aastatel 2008-2012.

Kodanikuühenduste liikmeskonna suurus ei aita hinnata seda, kui tulemuslikult või mõjusalt kodanikuühendus tegutseb ning mitteinstitutionaalse ühiskondlik-poliitilise osaluse määr ei näita tegelikult elanike aktiivsust ühiskondlikes küsimustes kaasa rääkimises, vaid peegeldab pigem kodanike rahulolematust tehtud otsustega. Rahulolematust väljendub petitsioonides ja avalikel demonstratsioonidel osalemises või kampaaniamärgiste kandmises. Seetõttu saab mõlemat näitajat kasutada üldiste trendide iseloomustamiseks, mitte eesmärkide hindamiseks.

Senise töö tulemusena on näiteks tänu SA Kodanikuühiskonna Sihtkapitali (edaspidi KÜSK) taotlusvoorudele tõusnud kodanikuühenduste üleriigiliste katusorganisatsioonide ja võrgustike jätkusuutlikkus. Arenenud on ka kodanikuühenduste huvikaitse ja poliitika kujundamises osalemise võimekus. Paljud kodanikuühendused osalevad tööruhmades, komisjonides ja muudes aruteludes. Samuti on kodanikuühendused panustanud Euroopa Liidu 2014–2020 struktuuritoetuste tingimuste läbirääkimisse. Suurenenud on ka kodanikuühenduste võimekus kaasata vabatahtlikke ning koguda annetusi.

2014. aasta lõpuni kehtinud arengukava on olnud tulemuslik näiteks kodanikuühenduste tegutsemist toetava keskkonna arendamisel. Praeguseks on olemas konkreetsed ettepanekud seaduste muutmiseks, mõned neist, näiteks vabatahtlike kaasamise kulude hüvitamine kodanikuühendustes, ka juba jõustunud.

Arengukava koostamisel on arvestatud nelja tüüpi tulevikutrende.

- Avaliku sektori toetused tulevikus pigem vähenevad ja konkurents neile kodanikuühenduste seas suureneb. Samuti kasvab huvi ja vajadus äri sektori toetuste kaasamise järele. Oluliseks muutub riigi mitterahaline toetus ning panus kodanikuühenduste tegutsemiskeskonda.
- Kodanikuühenduste tähtsus teenuste osutajatena tõuseb, sest avalik sektor vajab ja otsib partnereid, kes oleksid võimelised pakkuma kvaliteetseid ja professionaalseid teenuseid.
- Kodanikuühenduste roll suureneb ka poliitika kujundamises osalemisel, ühes sellega ka kodanikuühenduste vastutus. Järgnevatel aastatel on oluline pöörata tähelepanu kodanikuühenduste sisedemokraatiale ning katus- ja esindusorganisatsioonide töö läbipaistvusele. Samal ajal on oluline pidada silmas, et nii teenuste pakkujad, huvikaitseorganisatsioonid kui ka teised riigi strateegilised partnerid vajavad tõhusaks tegutsemiseks stabiilset rahastust.
- Sektoritevahelised erinevused vähenevad. Sellega kaasneb kodanikuühendustes näiteks ärimudelite kasutamine, eelkõige omatulu teenimine, ning vajadus suurendada neis teenuste osutamise ja arendamise kompetentsi.

Selleks, et aidata kodanikuühendustel täita nende rolle, tuleb piiratud ressursidega keskenduda vähematele ja konkreetsematele tegevustele kui seni, kuid see-eest kõige olulisematele. **Seepärast**

on arengukavas keskendunud senise viie prioriteetse suuna asemel kahele: osalemine ning kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele. Ülejäänud valdkonnad toetavad kodanikuühiskonda tugistruktuurina ehk tagavad vahendid ja eeldused selle arenguks. Arengukava kaks esimest alaeesmärki on ühtmoodi olulised, kolmas alaeesmärk aitab kaasa esimese kahe saavutamisele.

Järgnevalt on alaeesmärkide kaupa põgusalt kirjeldatud selle sisu ning esitatud ülevaade seniste tegevuste tulemustest ja takistustest, tutvustatud peamisi probleeme, mida arengukava abil lahendada hakatakse, ning seejärel esitatud rakendusplaani meetmete kaupa ülevaade plaanitud tegevustest.

KODANIKUÜHENDUSTE OSALEMINE POLIITIKAKUJUNDAMISES

Oluline osa kodanikuühiskonnast puudutab avaliku võimu ja kolmanda sektori vahelisi suhteid. Kodanikuühenduste, aga ka ekspertide ja ettevõtete kaasamisega kavandatud ja teostatud poliitika vastab paremini ühiskonna tegelikele ootustele ja vajadustele. Samuti aitab kaasamine tõsta ka otsuste kvaliteeti ning suurendab otsuse tegemises kaasa rääkijate rolli otsuse elluviimises. Kuigi osalemist ja kaasamist saab vaadata erinevates tähendustes, keskendub arengukava ekspertide, organiseerunud huvirühmade (kodanikuühenduste) ja laiema avalikkuse osalemisele nii riigi kui ka kohalikus poliitikas, aga ka kodanikuühenduste seisukohtade kujundamisele. Siin keskendutakse sellele kodanikuühenduste rollile ühiskonnas, kus kodanikuühendused osalevad kogukonda ja riiki puudutavate otsuste tegemises ja elluviimises. Kaudselt puudutab see ka teist rolli – kodanikuühendused aitavad parandada ühiskonna sidusust, usaldust ja koostööd.

„Kodanikuühiskonna arengukavas 2011–2014“ seati eesmärk laiendada kaasamist ning parandada selle kvaliteeti. Senised tegevused on aga keskendunud peamiselt kõikvõimalikele koolitustele ja näiteks kaasamise käsiraamatu täiendamisele. Samuti on KÜSK pakkunud kodanikuühendustele erinevate taotlusvoorudega võimalusi tegeleda oma huvikaitsevõimekuse tõstmisega. Head näited on ka kaasamiskoordinaatorite võrgustiku loomine ja 2011. aastal kaasamise hea tava kinnitamine Vabariigi Valitsuses.

Oluline on ka Eesti tegevuskava avatud valitsemise partnerluses osalemisel aastatel 2014–2016, milles on mitmeid arengukavaga kattuvaid tegevusi. Kui avatud valitsemise partnerluse tegevuskava tegevused on paljuski kodanikuühenduste endi välja pakutud, siis arengukava lähtub nii ühiskonnas laiemalt kui ka kodanikuühenduste seas konkreetsemalt tunnetatud vajadustest.

Keskne probleem, mida uue arengukavaga lahendada, on osapoolte vähene arusaam teineteise ülesannetest, vajadustest ja võimalustest, mis tingivad erinevad ootused osalemisele. Kui avalik sektor ootab, et kodanikuühendused esitaksid selgeid, läbimõeldud ja suurt pilti arvestavaid ettepanekuid, ootavad kodanikuühendused pigem lihtsamaid osalusvõimalusi, avatust ja valmidust aruteludeks ning kaasamõttlemist. Uues arengukavas on kavas põhimõtteline liikumine konsulteerivalt kaasamiselt osalusele ja koostööle – kaasamist käsitatakse arengukavas ühe meetodina tegevuste elluviimiseks, mitte eraldi eesmärgina.

Osalemist toetavate hoiakute ja väärtuste puhul on peamine probleem see, et üle poole Eesti elanikest ei ole kokku puutunud kodanikualgatusliku tegevusega või ei ole aktiivsed väljaspool valimisi¹⁹. Väljaspool formaalharidust ollakse kodanikuhariduse võimalustest vähe teadlikud, kuigi

¹⁹ Kodanikuühiskonna uurimis- ja arenduskeskus (2012). „Kodanikualgatus toetavad väärtused ja käitumismustrid Eesti elanikkonnas 2011-2012“. Kättesaadav: [https://www.siseministerium.ee/public/danikualgatus toetavad vaartused ja kaitumismustrid Eesti elanikkonnas 2011-2012 uuringu teostaja Kodanikeuhiskonna uurimis-ja arenduskeskus Tallinna Ulikool.pdf](https://www.siseministerium.ee/public/danikualgatus%20toetavad%20vaartused%20ja%20kaitumismustrid%20Eesti%20elanikkonnas%202011-2012%20uuringu%20teostaja%20Kodanikeuhiskonna%20uurimis-ja%20arenduskeskus%20Tallinna%20Ulikool.pdf).

kodanikuühendused tunnevad oma rolli selles. Eesti noorte puhul aga tuleb tõdeda, et noorte suhteliselt positiivsed hinnangud osaluse väärtustamisele ei kinnitu nende reaalses osalemises. Eesti noorte huvi ühiskonnaprobleemide vastu on küll rahvusvaheliselt keskmisel tasemel, ent kümne aasta taguse ajaga siiski langenu²⁰. Uues arengukavas keskendutakse senise laia eesmärgi asemel nende probleemide lahendamisele, mis on kodanikuhariduse arenguks olulised, kuid jäävad teiste poliitikavaldkondade ulatusest välja.

Selleks, et nimetatud kitsaskohti lahendada, pidasid eksperdid, partnerid ja teised aruteludel osalejad oluliseks keskenduda kolme tüüpi tegevuste kogumile: teadlikkus, kultuur ja kodanikuharidus.

SOTSIAALNE INNOVATSIOON, SOTSIAALNE ETTEVÕTLUS JA AVALIKE TEENUSTE DELEGEERIMINE KODANIKUÜHENDUSTELE

Selle eesmärgiga aidatakse kaasa kodanikuühenduste rollile, kus ühendused aitavad ennetada ja lahendada ühiskondlikke probleeme. Võtmeprobleemiks on keeruliste, mitmetahuliste ja lahendamisel paljude osapoolte ühist pingutust nõudvate ühiskondlike probleemide süvenemine – vananev ühiskond, tervishoid ja hooldusteenused, aga ka keskkonnaküsimused ning demograafilised probleemid. Ühe lahendusena nähakse sotsiaalset innovatsiooni.

Sotsiaalse innovatsiooni all mõeldakse loomingulisi ning värskeid väärtusi loovaid lahendusi, millel on pikaajaline mõju ja mis tõstavad inimeste heaolu ning omavad selget majanduslikku väljundit. Sotsiaalne innovatsioon on uued ideed, tooted, teenused ja mudelid, mis vastavad ühiskondlikele vajadustele (ja teevad seda tõhusamalt kui alternatiivne lahendus) ning loovad uusi sotsiaalseid suhteid ja koostööd ning äri võimalusi. Sotsiaalne innovatsioon on seega nii mõttemaailm kui ka protsess, mis seob ideid praktikaga.

Kui sotsiaalne innovatsioon on käsitatav ühiskondlike uuenduste mõtestamise ja protsessi kirjeldamise raamistikuna, siis tänapäeval on selle levinuim vorm sotsiaalne ettevõtlus. Seepärast on seda ka arengukavas sama eesmärgi all käsitletud. Klassikalises mõttes on levinuim vorm endiselt avalike teenuste delegeerimine.

Sotsiaalne ettevõtlus tähendab arengukavas ärilise tegevuse sidumist ühiskondliku eesmärgiga, pakkudes uute ja loovate toodete-teenuste müügiga lahendusi pikaajalistele probleemidele ühiskonnas. Sotsiaalne ettevõtte tegutseb mingi konkreetse ühiskondliku eesmärgi saavutamise nimel, kasutades selleks ettevõtlusega teenitud tulu. Sotsiaalsed ettevõtted võivad olla nii äriühingud kui ka mittetulundusühingud, nad on hübriidid, mis asuvad nii turu, avaliku kui ka kolmanda sektori piirimaal.²¹ Samas on see vaid üks võimalik definitsioon.

Avalike teenuste delegeerimine on selline olukord, kus avalik võim annab avaliku teenuse osutamise üle eraettevõttele, mittetulundusühendusele või teisele avaliku võimu asutusele, kuid säilitab kontrolli ja vastutuse teenuse pakkumise üle. Avalikul sektoril puudub otsene kohustus eelistada kodanikuühendusi avalike teenuste osutamise partnerina ning ka õigusaktid seavad partneri valikule piire, kuid just kodanikuühenduste kaasamisel võib olla mitmeid eeliseid. Paljudes valdkondades on kodanikuühendustel ainulaadsed teadmised ja kompetentsus, kuna neil on otsene ja lähedane suhe

²⁰ Tallinna Ülikool, Riigiteaduste Instituut (2011). „Noorte kodanikukultuur kümme aastat hiljem Eesti tulemused IEA Rahvusvahelises kodanikuhariduse uuringus ICCS 2009.“ Kättesaadav:

https://www.siseministerium.ee/public/Kodanikukultuur_10aastat_hiljem_kaantega_loplik_0905.2011.pdf.

²¹ Lillemets, A. (2011) “Eesti sotsiaalse ettevõtluse kogemuste ja olukorra kaardistamine. Uuringu aruanne.” Kättesaadav:

https://www.siseministerium.ee/public/Eesti_sotsiaalse_ettevotluse_kogemuste_ja_olukorra_kaardistamine.pdf.

eri ühiskonnagruppidega (nt kogukonnad ja riskirühmad)²². Arvatakse, et sihtrühmad usaldavad kodanikuühendusi rohkem, ning eeldatakse, et kodanikuühendused on võimelised looma silla kõige haavatavamate sihtgruppide ja ühiskonna vahel.

Riiklikul tasandil on avalike teenuste delegeerimise näiteid nii vabatahtliku mere- kui maapäätjate tegevusest. Samas delegeeritakse enamik avalikke teenuseid just kohalikul tasandil, seepärast on arengukavaga pandud rõhk just kohalike omavalitsuste teenustele. Avalikke teenuseid delegeerib kodanikuühendustele 63% kohalikest omavalitsustest (edaspidi ka KOV), seega pakuvad kodanikeühendused teenuseid 87%-le Eesti elanikest²³. Siiski on seni olnud eesmärk, et avalikke teenuseid oleks delegeerinud 70% KOV-idest. Avalike teenuste delegeerimisel kodanikuühendustele ei ole viimasel neljal-viiel aastal radikaalseid muutusi toimunud – avalike teenuste delegeerimise määr on kõige rohkem tõusnud keskmise suurusega KOV-ides (69%-lt 81%-ni) ja suurlinnades, kuid samal ajal ei olnud 74%-l KOV-idest, kes ei ole viimasel kahel aastal avalikke teenuseid kodanikuühendustele delegeerinud, selliseid kokkuleppeid ka enne 2013. aastat²⁴. Seetõttu on vaja selle teemaga senisest rohkem tegeleda.

Jätkuvalt delegeeritakse enim teenuseid kodanikuühendustele kultuuri ja vaba aja (69% KOV-idest), spordi (68%) ning piirkondliku elu edendamise (55%) valdkondades. Enim kasvuruumi on aga sotsiaalhoolekande ja -teenuste ning tervishoiuteenuste delegeerimises. Praegu delegeerib valdkonnas oma ülesandeid vaid 43% KOV-idest²⁵.

„Kodanikuühiskonna arengukavas 2011–2014“ keskenduti tugevama partnerluse toetamisele avalike teenuste arendamisel, keskendudes läbipaistvusele (teenusstandardid), jätkusuutlikkusele (partnerlus ja pikaajalised lepingud) ning teenuste kvaliteedile (kodanike rahulolu teenustega). Elluviidud tegevused jäid aga valitsemisalakeskseks ning kuigi teemat puudutati palju, näiteks “Kodanikuühenduste riikliku rahastamise korrastamise programmi” raames, sai see siiski teistega võrreldes vähem tähelepanu. Olulisemad tegevused, mis on viimasel neljal aastal valdkonda mõjutanud, puudutavad sotsiaalsete ettevõtete õigusliku regulatsiooni analüüsimist, juhendmaterjali ja näidislepingute koostamist avalike teenuste üleandmiseks kodanikuühendustele ning teenusstandardite väljatöötamist peamiselt Sotsiaalministeeriumi valitsemisala asutustes. Tegevust alustas Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik ning sotsiaalsete ettevõtete inkubaator SEIKU.

KÜSK-i panus avalike teenuste delegeerimisse on olnud märkimisväärne – Šveitsi vabaühenduste fondi kaudu arendati ja tugevdati kolmanda ja avaliku sektori vahelist koostööd avalike teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi tõstmisel, et aidata kaasa sotsiaalse sidususe suurendamisele ja kohalike elanike tervist soosiva elukeskkonna kujundamisele. KÜSK on toetanud seitsme taotlusvooru kaudu ligi 120 projekti elluviimist. Projektidega on toetatud nii teenuse arendamise väljatöötamist ja äriplaani koostamist kui ka teenuse osutamist ehk äriplaani elluviimist. 79-st toetatud ühendusest 56 on koostöös KOV-ide ja ministeeriumitega üle Eesti käivitanud ja arendanud mitmeid vajalikke avalikke teenuseid, eelkõige on pakutud erinevaid sotsiaalteenuseid nii lastele, lastevanematele, peredele, noortele, eakatele jne. Aastatel 2011–2014 osales toetatud projektides umbes sada KOV-i,

---

²² Lember, V., N. Parrest ja E. Tohvri (2011). “Vabaühendused ja avalikud teenused: partnerlus avaliku sektoriga. Ülevaade ja juhised.” Kättesaadav: <http://www.ngo.ee/sites/default/files/files/Vabaühendused%20ja%20avalikud%20teenused%20-%20partnerlus%20avaliku%20sektoriga.pdf>.

²³ Uus, M., Tatar, M., Vinni, R. (2014). Avalike teenuste delegeerimine vabaühendustele 2014. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Kättesaadav: https://www.siseministeerium.ee/public/avaliketeenustedelegeerimine_raport.pdf.

²⁴ Samas.

²⁵ Samas.

see on ligi pool praegustest KOV-idest. Projektide tulemus ja mõju avaldub aga tõenäoliselt hiljem ning seda kajastatakse mõnes arengukava täitmise aruandes.

Ühe hiljutise algatusena korraldas KÜSK sotsiaalse innovatsiooni konkursi, kus otsiti uusi ja innovaatilisi lahendusi ühiskondlikele probleemidele. Konkursile esitati enam kui 20 ideed ühiskondlike probleemide uudsel viisil lahendamiseks, kuid laekunud ideede tase jäi keskpäraseks. Seegi näitab sotsiaalse innovatsiooniga tegelemise vajadust.

Arengukava koostamiseks korraldatud aruteludel kerkisid esile nii avalike teenuste delegeerimise kui ka sotsiaalse ettevõtlusega seotud õigusküsimused, kodanikuühenduste maine ning elanike teadlikkusega seotud teemad. Kodanikuühendused, poliitikauuringute keskus Praxis, Riigikontroll ja valitsus on osutanud tähelepanu teenuste osutamise standardite puudumisele. Veel avaldamata uuringu põhjal avalike teenuste delegeerimise hetkeseisu kohta võib öelda, et probleem on endiselt aktuaalne – 79% KOV-idest küll kasutab kodanikuühendustele delegeerides miinimumstandardeid ja/või teenuste sisukirjeldusi, kuid vaid 24% on seadnud lepingus või muul kirjalikul viisil nõuded teenuse mahule ja kvaliteedile.²⁶

Samuti on KOV-ide praktika avalike teenuste delegeerimisel küllalt erinev ning sõltub suuresti selle juhtide teadmistest, hoiakutest ja väärtustest. Avalik võim käsitleb avalike teenuste delegeerimist kodanikuühendustele tihti kui pelgalt rahastamist ning jätab seetõttu kodanikuühendused partnerluses ebavõrdsesse raha saaja rolli.

Üldine suund maailmas on eri sektorite vaheliste piiride hägustumine, kus ei ole enam oluline, kas avalikke teenuseid pakub avalik sektor ise või teeb seda äri- või mittetulundussektor. Seega on vajalik vaadata laiemat pilti, kui seni avalike teenuste delegeerimise puhul tehtud on. Oluline on käsitleda teenuse osutamise erinevaid viise – võrgustike olulisus poliitika kujundamisel ja elluviimisel, sotsiaalne innovatsioon ja sotsiaalne ettevõtlus, teenuste koostöö ja partnerlus erinevate sektorite ja kodanike vahel kohaliku elu korraldamisel. Ka avalike teenuste hetkeolukorda kaardistavast uuringust selgus, et Eestis ollakse mõtteviisilt valmis uudseid koostöövorme laialdasemalt kasutama, kui selleks oleks piisavalt oskusi.

Selleks, et nimetatud kitsaskohti lahendada, pidasid eksperdid, partnerid ja teised aruteludel osalejad oluliseks keskenduda kolme tüüpi tegevuste kogumile: teadlikkus, võimekus ja tegevuskeskkond.

KODANIKUÜHENDUSTE TEGUTSEMISVÕIMEKUS

Eesti kodanikuühiskond on sarnase ajaloo ja riikidega, peamiselt Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega võrreldes oma elujõulisuselt esirinnas. Eestit iseloomustab heal järjel kodanikuühiskonna tugistruktuur, eelkõige maakondlikud arenduskeskused ja nendes töötavad kodanikuühenduste konsultandid, aga ka KÜSK-i olemasolu. Teised näitajad on aga Eesti puhul kehvemad, eelkõige kodanikuühenduste tegutsemisvõimekus ning nende majanduslik elujõulisus. Siin on võtmeküsimuseks see, kuidas koondada ja otstarbekalt kasutada tegevuseks ressursse – inimesi, teadmisi, lahendusi ja raha; teiseks kuidas olla avatud sihtrühmadele ja liikmetele osalemiseks. Samuti eeldab kodanikuühiskonna areng kodanikuühenduste võimekuse suurendamist, toetades muuhulgas nende rahvusvahelise koostöö suutlikkuse kasvu ja motiveerides neid osalema rahvusvahelises koostöös.

²⁶ Uus, M., Tatar, M., Vinni, R. (2014). Avalike teenuste delegeerimine vabäühendustele 2014. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Kättesaadav: https://www.siseministeerium.ee/public/avaliketeenustedelegeerimine_raport.pdf.

Eesti elanikest 31% on osalenud viimase aasta jooksul vabatahtlikus tegevuses²⁷, see on võrreldav Euroopa Liidu keskmise näitajaga (29%). Kuigi võrreldes 2009. aastal tehtud uuringuga, mille järgi oli vastav näitaja 47%, tundub muutus suur, on see siiski mitmeti selgitatav ning ei saa väita, nagu oleks vabatahtlikus tegevuses osalemise määr oluliselt vähenenud. Esiteks tajuvad inimesed vabatahtliku tegevuse olemust nüüdseks paremini, teiseks on veidi muudetud metoodikat, näiteks ei loetud viimases uuringus vabatahtliku tegevuse alla enam doonorlust, annetamist ega heategevust laiemalt.

Vabatahtliku tegevuse all peetakse arengukavas silmas oma aja, energia või oskuste pakkumist vabast tahtest ja rahalist tasu saamata. Vabatahtlikud aitavad teisi või tegutsevad peamiselt avalikes huvides ja ühiskonna heaks. Samas ei loeta oma pereliikmete abistamist ning rahalisi või esemelisi annetusi vabatahtlikuks tegevuseks. Vabatahtlik tegevus võib olla omal algatusel ehk iseseisev või osalemine mõne organisatsiooni algatatud ja ellu viidud tegevustes.

Kuigi tulumaksusoodustustega ühenduste nimekirja kuuluvatele kodanikuühendustele on annetatud 17,3 mln eurot ning see summa on aasta-aastalt tõusnud, on samal ajal näiteks annetuste maht ühe kodanikuühenduse kohta vähenenud. Samas puudub täielik ülevaade kodanikuühendustele annetatud summadest, olemas on vaid andmed tulumaksusoodustustega ühenduste nimekirja kuulujate kohta.

Annetuste all peetakse arengukavas silmas kodanikuühendustele tehtud rahalisi või esemelisi kingitusi, millega ei kaasne kohustusi.

Lisaks nimetatud ressurssidele peetakse selle eesmärgi all silmas ka kodanikuühenduste mõju ja arengut toetavate tugiteenuste tagamist ning vabatahtlike kaasatuse parandamist. Need kõik aitavad kodanikuühendustel panustada arengukava kahe esimese eesmärgi ning kodanikuühenduste kolme rolli saavutamisse, millele arengukavas keskendutaksegi.

Tugiteenuste all peetakse arengukavas silmas kodanikuühendustele pakutavaid koolitus-, teavitus- ja nõustamisteenuseid, mida osutavad Eestis näiteks maakondlikud arenduskeskused, vahel ka katusorganisatsioonid oma liikmetele või võrgustikud.

„Kodanikuühiskonna arengukavas 2011–2014“ sooviti jõuda sinnani, et riik ning KOV-id toetavad kodanikuühenduste tegevust ning kodanikuühendused ise on tegevus-, koostöö- ja jätkusuutlikumad ning sotsiaalsete muutuste algatajad-elluviijad. Head näited on 2013. a kevadel valminud „Ühenduste rahastamise juhendmaterjal“, mis sõnastab põhimõtted ja soovitused, kuidas nii riigiasutustes kui kohalikes omavalitsustes kodanikuühenduste riigieelarvelist rahastamist läbipaistvalt ning ausalt korraldada. Samuti on analüüsitud õiguskeskkonda annetuste kogumise, vabatahtliku tegevuse ning laiemalt maksuküsimustes – neist ettepanekutest on praeguseks mõni ka jõustunud.

KÜSK on end tõestanud kohaliku kodanikuühiskonna rahastajana, samuti toimib maakondlikes arenduskeskustes kodanikuühenduste nõustamine. Nõustamine jätkub ka 2015. aastal pärast seni kasutada olnud struktuuritoetusi juba Eesti enda rahastusest KÜSK-i koordineerimisel. Samuti toimivad erinevad kodanikuühenduste võrgustikud, kus koolitatakse, nõustatakse ning tehakse erinevates küsimustes koostööd. Seniste tulemuste põhjal võib öelda, et õigustatud tundub olevat süsteemsem ja n-ö programmiline lähenemine, mis võib aidata saavutada paremaid tulemusi kui üksikute tegevuste elluviimine – näiteks ülalmainitud kodanikuühenduste rahastamise korrastamise tegevused.

---

²⁷ Uus, M., Hinsberg, H., Mänd, T., Batueva, V. (2013). Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Kättesaadav: https://www.siseministeerium.ee/public/vabatahtlikus_tegevuses_osalemine_2013.pdf.

Peamised väljakutsed seisnevad kodanikuühenduste väheses omatulu teenimise oskuses ning julguses mitmekesistada rahastusvorme. Nii annetuste kogumise kui vabatahtlike kaasamise ja motiveerimisega on kitsaskohti – ühel juhul ei käsitle kodanikuühendused annetuste kogumist tõsiseltvõetava alternatiivina avaliku sektori toetustele, teisel juhul on arenguruumi nii vabatahtlike kaasamise, juhendamise kui motiveerimisega. Kitsaskohti on ka õiguskeskkonnas, eelkõige näiteks erasektori raha kaasamise soodustamise ning kodanikuühenduste omatulu teenimise osas.

Organisatsioonid vajavad võimekaid inimesi, kes tahavad ühiskonnas või kogukonnas oluliste kitsaskohtadega tegeleda ning oskavad leida ja kasutada kodanikuühenduse töö tõhusaks juhtimiseks häid lahendusi. Eriti terav on see probleem vene töökeelega kodanikuühenduste puhul, kelle tegutsemissuutlikkus kipub eesti töökeelega kodanikuühenduste omast madalam olema – näiteks just Ida-Virumaal tegutsevad väiksemad kodanikuühendused tunnevad puudust koolitustest seadusandluse, projektide jm teemal.²⁸

Selleks, et nimetatud kitsaskohti lahendada, pidasid eksperdid, partnerid ja teised aruteludel osalejad oluliseks keskenduda kolme tüüpi tegevuste kogumile: võimekus ja keskkond, vabatahtlik tegevus ning ressursid.

ÜLDEESMÄRK KOOS MÕÖDIKUTEGA

ÜLDEESMÄRK: TEGUTSEMISVÕIMEKAD KODANIKUÜHENDUSED NING ÜHISKONDLIKULT AKTIIVSED ELANIKUD

Mõõdik	Algtase	Sihttase	Allikas
Kodanikuühenduste osakaal, kes saavad toetust kolmest või enamast rahastamisallikast ²⁹	38% (2014)	45% (2020)	Uuring „Kodanikuühenduste institutsionaliseerumine Eestis“
Vabatahtlikus tegevuses osalemise määr ³⁰ ja keskmine vabatahtliku tegevuse maht ³¹	31% / 63 tundi (2013)	36% / 90 tundi (2020)	Uuring „Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis“
Eesti kodanikuühiskonna üldine elujõulisus ³²	2,0 (2013)	1,9 (2020)	Vabaühenduste elujõulisuse indeks (USAID)

Võimekus oma tegevusi stabiilselt rahastada on kodanikuühenduste jaoks võtmetähtsusega, et viia ellu oma põhikirjalisi eesmärged. Sõltumine ühest või kahest allikast, eriti juhul, kui peamine

²⁸ Tallinna Ülikooli Kodanikuühiskonna uurimis- ja arenduskeskus (2010). „Venekeelsed kodanikuühendused ja Eesti kodanikuühiskond: paralleelsed maailmad või vaikne integratsioon?“ Kättesaadav: https://www.siseministeerium.ee/public/KUAK_venekeelsedkodanikuyhendused.pdf.

²⁹ Rahastamisallikad on liikmemaksud, KOV-i toetused, toetused riiklikest fondidest või riigieelarvest, toetused era- või kohalikest fondidest, tulu majandustegevusest, toetused Eestis elavatelt eraisikutelt või Eesti ettevõtetelt, välisriikide valitsusasutustelt, ettevõtetelt, eraisikutelt või organisatsioonidelt, loteriid ja heategevus jm.

³⁰ Osakaal Eesti elanikkonnast, kes on viimase 12 kuu jooksul osalenud ühes või teises vabatahtlikus tegevuses, kui arvestada nii teadlikke kui mitteteadlikke vabatahtlikke. Vabatahtlikeks loetakse nii need vastajad, kes lugesid end vabatahtlikuks definitsiooni kohaselt, kui ka need, kes on osalenud vähemalt ühes vabatahtlikus tegevuses, mille uuringu läbiviijad välja tõid.

³¹ Keskmiselt panustatud aeg vabatahtlikku tegevusse viimase 12 kuu jooksul kokku.

³² Indeks koosneb seitsmest osast: seadusandlik keskkond, organisatsioonide tegutsemisvõime, majanduslik elujõulisus, eestkoste ja poliitikate mõjutamine, teenuste osutamine, infrastruktuur ja avalik maine. Hinnatakse skaalal 1–7, kus 1 on kõige parem ning 7 kõige kehvem näitaja.

tuluallikas on avaliku sektori toetus, vähendab kodanikuühenduse iseseisvust ning tegutsemise paindlikkust. On väga tõenäoline, et ühekülgse rahastamise korral võib rahastaja äralangemine tähendada organisatsiooni sisulise tegevuse lõppu. Seetõttu on üks olulisemaid mõõdikuid kodanikuühenduste tegutsemisvõimekuse hindamiseks **kodanikuühenduste osakaal, kes saavad toetust enam kui kolmest rahastamisallikast.**

Vabatahtlikul tegevusel on oluline roll mitmete probleemide lahendamisel – vabatahtlik tegevus tugevdab sotsiaalset sidusust, suurendab seotust ja kaasalöömist, stimuleerib kodanikuaktiivsust jpm³³. Olles vabatahtlik, panustab inimene oma kogukonna arengusse, mis muu hulgas väljendub paremas majanduslikus ja sotsiaalses keskkonnas. Vabatahtlikud toovad kasu organisatsioonidele, kus nad tegutsevad, ning saavad ennast arendada. Seepärast on elanike ühiskondliku aktiivsuse hindamiseks oluline mõõta **vabatahtlikus tegevuses osalemise määra.**

Need kaks mõõdikut on ka omavahel seotud. Vabatahtlikus tegevuses osalejad peavad oluliseks kodanikuühenduste tegutsemisvõimekust, st vabatahtlikus tegevuses osalemise suurendamiseks on oluline tõsta ka vabatahtlike kaasavate kodanikuühenduste võimekust. Vabatahtlikud leiavad, et organisatsioon peab pakkuma vabatahtlikule piisavalt tegutsemisvõimalusi, andma piisavalt tagasisidet ning tunnustama, koolitama ja juhendama, informeerima potentsiaalseid vabatahtlike võimalustest jpm. Organisatsioon, mis suudab ühiskonda mõjutada, avaldab vabatahtlike kogemusele positiivset mõju³⁴.

Kolmas mõõdik, **Eesti kodanikuühiskonna üldine elujõulisus**, annab hinnangu n-ö suurele pildile, sisaldades erinevaid aspekte: seadusandlik keskkond, organisatsioonide tegutsemisvõime, majanduslik elujõulisus jne. See on ka hea mõõdik seetõttu, et annab võimaluse hinnata Eesti olukorda paljude teiste sarnase minevikuga riikide seas nii Kesk- kui Ida-Euroopas.

ALAEESMÄRGID KOOS MÕÕDIKUTEGA NING POLIITIKAINSTRUMENDID JA NENDE TULEMUSED

Järgnevalt on kirjeldatud olulisemaid probleeme, mida alaeesmärkidega lahendada püütakse. Probleemikirjeldused põhinevad suuresti 2014. aasta esimeses pooles korraldatud aruteludel ja kohtumistel erinevate ekspertide, riigiasutuste ning erinevas valdkonnas tegutsevate kodanikuühendustega, samuti läbi viidud uuringutel ja koostatud analüüsidel. Samuti on iga alaeesmärgi juures kirjeldatud kavandatud meetmeid ja olukorda sekkumiseks või olukorra kujundamiseks kavandatud põhimõtteid koos üldiste ootustega.

Oluline on rõhutada, et arengukava kaks esimest alaeesmärki on ühtmoodi olulised, kolmas alaeesmärk aga aitab kaasa esimese kahe saavutamisele.

ALAEESMÄRK 1: KODANIKUÜHENDUSTE POLIITIKA KUJUNDAMISES OSALEMINE ON ÜHISKONNAS LOOMULIK JA VÄÄRTUSTATUD

Mõõdik	Algtase	Sihttase	Allikas
Poliitikakujundamise kvaliteet	Määratakse 2015. aastal	Määratakse 2015. aastal (2020)	Euroopa Liidu vahendite kasutamise eesmärgi „Poliitikakujundamine on

³³ CIVIQ ja Hollandi kohalike omavalitsuste assotsiatsioon (2010). European Roadmap to 2010: Volunteering and Participation in the EU.

³⁴ Allikas: uuring „Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2009“.

			terviklikum, kaasavam ja teadmistepõhise "tulemusnäitaja"
Nende MTÜ-de osakaal, kes teevad regulaarset koostööd KOV-iga / valitsusasutusega ³⁵	42% / 13% (2014)	60% / 15% (2020)	Uuring „Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis“
Osakaal elanikkonnast, kes väljendab osalusdemokraatlike hoiakuid ³⁶	67% (2012)	71% (2020)	Uuring „Kodanikualgatust toetavad väärtused ja käitumismustrid Eesti elanikkonnas“

Esimese alaeasmärgi puhul on oluline keskenduda sektoritevahelisele ja -ülelele koostööle, sest läbimõeldud otsuste eeldus on koostöö nii avaliku võimu ja kodanikuühiskonna kui ka kodanikuühenduste vahel. Samuti on oluline rõhutada, et kuigi alaeasmärgi raames on kavas keskenduda eelkõige kodanikuühendustele, on siiski üksikisiku tasand hõlmatud – ükski kodanikuühendus ei saa eksisteerida ilma nende tegevuses osalevate inimesteta.

Kui kodanikuühendused on suutelised mõjusalt esindama erinevaid vajadusi ja huvisid ühiskonnas, kaasates oma sihtrühmi ja liikmeid ning koondades põhjendatud arvamusi, saab ühiskondlik dialoog konstruktiivsem ja järjepidevam. Dialoog ning loomulik osalemine selles annab pidevat ja olulist sisendit nii erakondadele, millel on oluline roll poliitikaettepanekute kujundajatena, kui avalikule võimule, kes kokkulepitud suunad tegevusteks kujundab. Nii võidab osalemisest kogu ühiskond. Lisaks mõjutab aktiivsete ja osalust väärtustavate elanike kujunemist ka kodanikuharidus ja selle korraldus. Teadmised ja oskused, aga ka demokraatlike väärtusi toetavad hoiakud mõjutavad inimeste osalemist poliitiliste valikute üle peetavates debattides, sellega erakondade ja avaliku võimu tööd, aga ka erakondade ja kodanikuühenduste endi sisedemokraatiat.

Osalemise puhul on peamine probleem vähene teadlikkus ehk see, et otsustajad ei tähtsusta osalemisvõimaluste pakkumist ega sihtrühmade kaasamist. Teadmised sellest on küll olemas, kuid puudu on kaasamiseks vajalik ressurss, leidlikkus ning tahe. See väljendub hilises kaasamises, mistõttu ei jõua kaasatavad sageli ajapuuduse ja infokülluse tõttu reageerida nende jaoks olulistest küsimustest. Piisavalt ei kasutata selliseid koostöö- või osalusvorme, mis võimaldaksid nii teemaga pidevalt kokku puutuvatel kui ka vähem kogenud kodanikuühendustel kaasa rääkida.

Peale selle, et poliitika kujundamises osalejad on ülekoormatud, puudub ka kergesti leitav või filtreeritav informatsioon erinevatest käimasolevatest protsessidest. On küll olemas eelnõude infosüsteem EIS, kuid see on suunatud eelkõige valitsusasutustele, mitte sihtrühmadele, kes kaasa rääkida sooviksid ning info asja ettevalmistamise kohta jõuab sinna paljudel juhtudel alles eelnõu etapis. 2014. aastal jõustus Rahvakogust pärit idee seadustada nn petitiooniõigus, millega kohustatakse Riigikogu arutama vähemalt 1000 allkirjaga märgukirju. Samas puudub internetipõhine arutelukeskkond selliste märgukirjade algatamiseks ning allkirjade kogumiseks.

Teine märksõna on kokku lepitud reeglite ebaühtlane rakendamine – puudub seire või järelevalve kaasamise hea tava või kaasamise põhimõtete järgimise üle. Nii ei ole haruldased näited, kus kaasamine on pelgalt formaalne, see tähendab justkui kõik nõutav on tehtud, kuid osapooled ikkagi rahulolematud ning otsuse kvaliteet küsitav. Jättkuvalt on vaja tegeleda nii riigi kui ka KOV-i ametnike koolitamisega, aga ka nõustamise ja parimate tunnustamisega.

³⁵ Regulaarne koostöö on siin kasutatud samatähenduslikuna aastast aastasse korduva koostööga.

³⁶ Osakaal vastajatest, kes on täiesti või pigem nõus vähemalt ühega järgmistest väidetest: koos tegutsedes saavutab ühiskondlikes asjades enam kui üksinda, inimesed peaksid aktiivsemalt osalema ka ühiskondlike küsimuste lahendamisel, inimestel peab olema võrdne võimalus ühiskonnas tegutseda, sõltumata nende poliitilisest kuuluvusest või eelistustest jne.

Kolmandaks on oluline tegeleda ühiskonnaelus osalemise ja kaasamise hoiakute kujundamisega koostöös kodanikuühendustega, arengukava kontekstis käsitatakse seda kodanikuharidusena. Kuna kodanikuhariduse ja sageli ka kodanikuühiskonna olemus ei ole laiale avalikkusele selge, on see tinginud valdkonna killustatuse. Tagajärjeks on kasin kodanikuteadlikkus, lisaks ei olda teadlikud sellest, millist lisandväärtust kodanikuühiskond otsuste tegemisel pakkuda saaks. Kasin kodanikuteadlikkus võibki väljenduda osapoolte väheses kaasamises. Selleks tuleb tegeleda osalemist toetavate hoiakute kujundamisega juba noorte seas, soodustades näiteks koolide ja kodanikuühenduste koostööd erinevate mitteformaalhariduslike programmide käivitamiseks või edasiarendamiseks, ent pikas perspektiivis ka teistele sihtrühmadele suunatud mitteformaalhariduslike tegevustega.

Alaeesmärgi meetmed jagunevad kolmeks: osalemis- ja koostöövõimalustest teadlikkuse tõstmine, osalemise ja kaasamise kultuuri parandamine ning osalemist toetavate hoiakute kujundamine koostöös kodanikuühendustega.

Esimese meetme puhul keskendutakse peamiselt neljale tegevusele, mis aitavad osalemis- ja koostöövõimalusi mitmekesistada. Esiteks uudsete koostöövormide ja osalusmeetodite katsetamine ning hindamine, samuti olemasolevate levitamine. Teiseks nutika lahenduse loomine tellimuspõhiseks infoedastuseks riigis ja kogukonnas planeeritavatest otsustest ning neis kaasaráäkimise võimalustest. Kolmandaks ka juba olemasolevate e-osalemise kanalite edasiarendamine ning võimaluse korral omavaheline seostamine. Neljandaks internetipõhise arutelukeskkonna loomine, mis võimaldaks kodanikel algetada, kavandada, koostada ja seejärel ka digitaalselt allkirjastatuna esitada riigile ja kohalikule omavalitsusele kollektiivseid märgukirju.

Teise meetme puhul keskendutakse tegevustele, mis seostuvad kaasamise ja selle hea tavaga. Näiteks on kavandatud tegevusi kaasamispraktikate hindamiseks ning selle põhjal arendustegevuste planeerimiseks nii riigis kui ka KOV-is. Teise tegevusena on vaja korraldada seiret kaasamise hea tava järgimise üle, et levitada nii häid kui ka halbu kaasamise näiteid. Kavandatud on ka kaasamiskoordinaatorite võrgustiku sisuline arendamine, kohalike omavalitsuste otsustusprotsesside avatumaks muutmine, aga ka kodanikuühenduste jaoks arenguprogrammi koostamine ja läbiviimine, et tõsta nende võimekust osaleda poliitika kujundamises.

Ette on nähtud ka tegevusi nii riigi kui KOV-i ametnike koolitamiseks kaasamise teemal, samuti kaasamiseksperitide koolitamiseks. Jätakuvalt tutvustatakse „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“, levitatakse seda ning seiratakse selle kasutamist. Samuti on oluline toetada kodanikuühenduste strateegilist koostööd ning kaasata neid kodanikuühiskonda ja selle arengut puudutavatesse küsimustesse.

Kolmandas meetmes keskendutakse osalemist ja kaasamist toetavate hoiakute kujundamisele koostöös kodanikuühendustega, st mitteformaalhariduslike programmide ulatuse ja mõju kasvatamisele, kodanikuharidusega tegelevate kodanikuühenduste võrgustikutöö toetamisele ning koolide, noorsootöoasutuste ja kodanikuühenduste koostööprojektide toetamisele. Oluline on ka korrata rahvusvahelise IEA kodanikuhariduse uuringu ICCS läbiviimist Eestis 2016. aastal.

ALAEESMÄRK 2: KODANIKUÜHENDUSTE MÕJU ÜHISKONDLIKE PROBLEEMIDE ENNETAMISELE JA LAHENDAMISELE NING INIMESTE HEAOLU PARANDAMISELE ON KASVANUD SOTSIAALSE INNOVATSIOONI, SOTSIAALSE ETTEVÕTLUSE JA AVALIKE TEENUSTE OSUTAMISEGA

Mõõdik	Algtase	Sihhtase	Allikas
Uued teenuste osutamise viisid / inimeste	Määratakse	Määratakse	Täpsustub

arv, keda uued teenuste osutamise viisid puudutavad	2015. aastal	2015. aastal (2020)	
Teenuste kättesaadavus, kvaliteet, hind ja mõju (kvalitatiivne mõõdik)	Määratakse 2015. aastal	Määratakse 2015. aastal (2020)	Täpsustub
Nende MTÜ-de osakaal, kes on saanud tulu avalike teenuste osutamisest / Nende MTÜ-de osakaal, kes on teeninud viimasel aastal omatulu	23% (2014) / 13% (2010)	tõuseb / tõuseb (2020)	Uuring „Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis”

Teise alaeesmärgiga soovitakse liikuda suunda, kus kodanikuühendused on võimekad ja mõjusad ühiskondlike probleemide ennetajad ja lahendajad, **kasutades selleks sotsiaalset innovatsiooni, sotsiaalset ettevõtlust ja/või avalike teenuste osutamist**. Selleks on oluline, et kodanikuühenduste pakutavad teenused on kliendikesksed, kvaliteetsed, ressursisäästlikud ning uuenduslikud. Seepärast keskenduvad ka alaeesmärgi mõõdikud just nimetatud kolmele teemale.

Üks olulisemaid väljakutseid selle alaeesmärgi raames on vähene sotsiaalse innovatsiooni lahenduste ja potentsiaali kasutamine. Samuti ei ole täna selget arusaama sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse, avalike teenuste jmt mõistetest ega praktikast, mis koos poliitilise tahte ja toe puudumisega pärsib valdkonna süsteemset arendamist. Probleem on ka valdkonna killustatus, st puudub horisontaalne koostöö valdkonda panustavate riigiasutuste vahel. Seetõttu saab üheks lahenduseks olla kodanikuühiskonnast strateegilise partneri leidmine.

Sageli on kodanikuühenduste suutlikkus osutada näiteks avalikke teenuseid väike – piisav ei ole juhtimis- ega huvikaitsesuutlikkus, samuti on arenguruumi majandamis- ja läbirääkimisoskustes. Avalike teenuste delegeerimist kodanikuühendustele takistab puudus kodanikuühenduste kui potentsiaalsete teenuste osutajate jaoks mõeldud praktilistest töövahenditest, mida saaks koos koolituste, nõustamiste ja muude tugitegevustega kasutada. Selliste töövahendite loomine ja senisest laiem levitamine aitaks lahendada ka probleemi, kus avalike teenuste delegeerijad ei ole piisavalt teadlikud kodanikuühendustele avalike teenuste delegeerimise eelistest ja võimalustest.

Kolmas, kuid ilmselt olulisim probleem väljendub tegevuskeskkonnas. Kuna näiteks *sotsiaalne ettevõtlus* on Eestis võrdlemisi uus termin, ei ole seni selle õigus- ega maksukeskkonna kujundamisele palju rõhku pandud. Selleks, et sotsiaalset ettevõtlust edendada, on vaja algselt arutelu võimalike maksu- ja maksu- ning riigihangete korraldamisel sotsiaalse mõju arvestamise ja muudes küsimustes. Jätakuvalt on ka probleem delegeeritavate teenuste kvaliteedikriteeriumite, -standardite ja -vormide puudumine ning nõustamisteenuse puudumine nii kodanikuühendustele kui avalike teenuste delegeerijatele.

Alaeesmärgi meetmed jagunevad kolmeks: teadlikkuse tõstmine sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse võimalustest, kodanikuühenduste võimekuse parandamine aitamaks kaasa ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning selleks vajaliku tegutseskeskkonna arendamine.

Esimese meetmega keskendutakse tegevustele, mis tõstavad teadlikkust eelkõige sotsiaalsest innovatsioonist ja sotsiaalsest ettevõtlusest – selleks tuleks mõlemad terminid defineerida ja täpsustada ning hiljem kommenteerida või levitada. Samuti on vaja toetada valdkondadeülest koostööd ja jagada häid praktikaid, et tagada valdkonna eestvedaja olemasolu.

Teise meetmega on ette nähtud tegevused, mis puudutavad kodanikuühenduste võimekuse tõstmist nii sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse kui ka avalike teenuste osas. Seda tehakse näiteks valdkonna strateegilise partneri tegevuse toetamise, kodanikuühenduste teadmiste ja oskuste arendamise koolituste, arendusprogrammide ja muu kaudu ning praktiliste juhendite või töövahendite loomisega. Oluline on jätkata kodanikuühenduste toetamist, et aidata neil käivitada ja

arendada avalikke teenuseid ning tegeleda kodanikuühenduste omatulu teenimise võimekuse tõstmisega. Samuti on kavandatud konkursside korraldamine sotsiaalse innovatsiooni katseprojektide toetamiseks ja erinevate finantsinstrumentide kaasamine sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalse innovatsiooni edendamiseks.

Kolmanda meetmega keskendutakse tegevustele, mis puudutavad tegutsemiskeskonda. Selleks tehakse näiteks järgmist: maksu- ja õiguskeskkonna teemadel arutelu algatamine, erinevate kvaliteedikriteeriumite, -standardite ja -vormide ettevalmistamine ja levitamine ning „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ täiendamine avalike teenuste delegeerimise osaga. Oluline on pöörata tähelepanu ka avalike teenuste delegeerijate ja osutajate nõustamisele ning kodanikuühendustele ühiskondliku mõju hindamiseks veebitöövahendite loomisele.

ALAEESMÄRK 3: VÕIMEKAD KODANIKUÜHENDUSED, KELLEL ON PIISAVAD RESSURSID ARENGUKS JA MÕJUSAKS TEGUTSEMISEKS

Mõõdik	Algtase	Sihttase	Allikas
Nende MTÜ-de osakaal, kes kaasavad oma tegevusse vabatahtlikke	68% (2014)	73% (2020)	Uuring „Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis“
Tulumaksusoodustustega ühenduste nimekirja kuulujatele tehtud annetuste kogusumma ³⁷	17,3 mln eurot (2013)	21 mln eurot (2020)	Maksu- ja Tolliamet (INF 4 deklaratsioonid)
Palgaliste töötajatega MTÜ-de osakaal ³⁸	30,3% (2013)	33% (2020)	Eesti Statistikaamet

Kolmanda alaeesmärgi roll arengukavas on tagada, et Eestis oleks võimekaid kodanikuühendusi, kellel on arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks piisavalt ressursse. See eesmärk toetab arengukava kahe esimese eesmärgi saavutamist, sest mittevõimekad kodanikuühendused ei aita kaasa sünergiale, parandamaks Eesti ja eestimaalaste elukvaliteeti.

Kuigi kodanikuühiskond on suuresti iseseisev valdkond, saab riik nende tegutsemiseks luua soodsa keskkonna ning toetada kodanikuühendusi nende eesmärkide saavutamisel. Seda on arengukavas käsitletud kui *tugiteenust* kodanikuühendustele. Tugiteenused on nii riigi pakutavad rahastusvõimalused või kodanikuühenduste nõustamine, kuid ka kodanikuühenduste endi pakutavad koolitused ja tugi oma liikmetele või võrgustikule.

Esimene probleemide kogum puudutab rahastusvõimalusi – projektikonkursside kaudu ja muud moodi kodanikuühenduste toetamine ei ole alati läbipaistev ega ligipääsetav kõigile asjasse puutuvatele kodanikuühendustele. Sellega kaasneb aga raha ebatõhus kasutamine, see ei aita kaasa kodanikuühenduste suutlikkuse tõstmisele. Rahastajad ei tee sageli vahet sellistel erinevatel rahastusliikidel nagu tegevus- või projektitoetus ning avalike teenuse delegeerimine. Samal ajal on kitsaskohaks see, et kodanikuühendusi ei nähta tulu teenijatena – sageli levib suhtumine, et kodanikuühendused peavadki tegutsema vabatahtlikkuse alusel või elatuma projektitoetustest. Kuna

³⁷ Maksu- ja Tolliametile esitatud INF 4 deklaratsiooni andmed. INF 4 deklaratsiooni esitasid kuni 2011. aastani kõik tulumaksusoodustusega MTÜ-de, SA-de ja usuliste ühenduste nimekirja kuuluvad isikud, erakonnad, avalik-õiguslikud ülikoolid ja haiglaid haldavad isikud, kuid pärast seda on INF 4 esitamine kohustuslik vaid sellesse nimekirja kuuluvatele ühingutele. Need, kes saavad maksustavaid annetusi ehk ei kuulu tulumaksusoodustusega ühingute nimekirja, saadud annetusi ei deklareeri, annetuste andjad on need juba deklareerinud ja maksustanud.

³⁸ Vähemalt ühe palgalise töötajaga MTÜ-de osakaal majanduslikult aktiivsetest (st Eesti Statistikaameti kasutatava statistilise profiili kuuluvatest) MTÜ-dest.

kodanikuühiskond on mitmekesine, on kahtlemata ka suur hulk selliseid kodanikuühendusi, kes tegutsevadki vabatahtlikkuse alusel, kuid samal ajal on hulk selliseid kodanikuühendusi, kes soovivad kaasa rääkida poliitika kujundamise protsessis ning pakkuda sihtrühmale erinevaid tooteid või teenuseid. Oluline on tegeleda kodanikuühenduste juhtide suutlikkuse tõstmisega, eriti selliste kodanikuühenduste puhul, kes soovivad pakkuda sihtrühmale erinevaid tooteid või teenuseid.

Umbes kaks kolmandikku tegutsevatest kodanikuühendustest kaasab oma tegevusse vabatahtlikke, seetõttu on vabatahtlikud kodanikuühenduse jaoks oluline ressurss avaliku sektori toetuste, annetuste ning omatulu kõrval. Vabatahtlikus tegevuses osalemise üks motivaatoritest on saadav tunnustus, selleks on oluline jätkata vabatahtlike ja nende kaasajate tunnustamist. See aitab kaasa ka elanikkonna teadlikkuse tõstmisele erinevatest vabatahtlikuna tegutsemise võimalustest ja kasust, praegu ei ole see teadlikkus veel piisav. Oluline on, et vabatahtlikel ja vabatahtlike kaasajatel oleks võimalus saada tegutsemiseks vajalikku infot, olgu see siis infoportaali või piirkondlike vabatahtlike tugikeskuste kaudu. Sellega on võimalik laiendada ka vabatahtlike ringi, kes saavad panustada siseturvalisuse tagamisele – nii abipolitseinike, vabatahtlike maa- ja merepäästjate jt.

Vabatahtlike kaasamise kõrval on kodanikuühenduste jaoks oluline ka annetuste kogumine ning omatulu teenimise võimalus. Seni ei ole näiteks annetusi koguvate kodanikuühendustega süsteemselt tegeletud, see on pärssinud heade praktikate levitamist ning selle kaudu annetuskultuuri edendamist. „Kodanikuühiskonna arengukava 2011–2014“ raames välja töötatud annetuste kogumise heale tavale on vaja välja töötada juurutussüsteem kodanikuühenduste juhendamise, nõustamise, koolitamise ja muul kujul. Jätakuvalt on kodanikuühenduste ja ka annetajate, eriti äri sektorist, takistuseks annetuste mahaarvamise madal piirmäär, mille tõstmiseks on vaja jätkuvalt tööd teha, et Eestis kehtiks annetuste kogumist ja suurenemist soodustav õiguskeskkond. Võtmeprobleem on ka erinevate töövahendite, juhendite ja muu puudumine, et kodanikuühendused saaksid teenida omatulu. Uue teemana käsitletakse arengukavas ka kodanikuühenduste ühiskondliku mõju hindamise juurutamist, see aitab kodanikuühendustel oma potentsiaalsete toetajate, sihtrühma ja teiste seas selgelt ja arusaadavalt kommunikeerida oma ühiskondlikku panust.

Alaeesmärgi meetmed jagunevad kolmeks: kodanikuühenduste tegutsemiskeskonnale parandamine, vabatahtlike kaasatuse parandamine ning kodanikuühenduste võimekuse parandamine, et aidata neil kaasata vajalikke ressursse.

Esimese meetmega keskendutakse tegutsemiskeskonnale ehk tugiteenustele, mida riik ja kodanikuühendused ise pakkuda saavad. Jätkatakse rahaliste toetustega kodanikuühendustele, et suurendada nende mõju ning tõsta nende erinevaid võimekusi. Jätkatakse ka alustavatele ja tegutsevatele kodanikuühendustele koolitus- ja mentorprogrammide korraldamisega ning piirkondliku nõustamisteenusega nii alustavatele kui tegutsevatele kodanikuühendustele.

Kodanikuühenduste jaoks on oluline ka kohaliku omaalgatuse programmiga jätkamine, see on oluline just väiksematele ja kogukonna piires tegutsevatele kodanikuühendustele. Vaja on keskenduda ka vene töökeelega kodanikuühenduste tegutsemisvõimekuse parandamisele ning laiemalt ka kodanikuühenduste juhtide koolitusprogrammi väljatöötamisele, käivitamisele ja elluviimisele.

Olulisel kohal on erinevate kodanikuühiskonna trendide analüüsimine ja uurimine ning regulaarne kodanikuühiskonna ja -ühenduste kohta käiva statistika kogumine, statistika oleks aluseks edasiste poliitikalavalduste kujundamisele. Jätakuvalt on tähtis tagada, et kodanikuühendusi puudutavad registriandmed oleksid tasuta kättesaadavad, et aidata kodanikuühendustel leida võimalikke koostööpartnereid ning kodanikel organisatsioone, mille tegevuses osaleda. Registriandmete avalikustamine on oluline ka kodanikuühenduste läbipaistvuse suurendamiseks. Kaaluda tuleks võimalusi, et luua koostöös erinevate osapooltega avalikust rahast toetust saanud

kodanikuühenduste andmebaas, mis aitaks kaasa avaliku raha kasutamise läbipaistvusele ning selle tulemuslikumale kasutamisele. Vaja on jätkata kodanikuühiskonnateemalise asja- ja ajakohase info avalikustamisega infoportaalides ning toetada üleriigilise tähtsusega suursündmuste toimumist.

Teise meetme tegevustes keskendutakse näiteks üleriigilise vabatahtlike ja vabatahtlikke kaasavate kodanikuühenduste tunnustamise jätkamisele ja vabatahtliku tegevuse õiguskeskkonna kujundamisele – märksõnadeks on eelkõige vabatahtlike kindlustamine ja maksuküsimused, aga ka vabatahtliku tegevuse legaaldefiniitsiooni puudumine. Samuti on oluline tegeleda vabatahtliku tegevuse teavitustööga ning toetada vabatahtlike tugivõrgustikku, et aidata kaasa vabatahtlike vahendamisele ja kaasamisele.

Kolmanda meetme tegevused puudutavad eelkõige annetuste, heategevuse ja filantroopia edendamist. Lisaks annetuste kogumise hea tava teemalisele nõustamisele ja koolitamisele on oluline ka leidlike annetusviiside platvormide ja algatuste kasutuselevõtu toetamine. Ka siin on ühe tegevusena annetuste kogumist soodustava õigusliku keskkonna arendamine. Uus suund on arendada kodanikuühenduste omatulu teenimise võimekust ning tõsta kodanikuühenduste ühiskondliku mõju hindamise ja selle kommunikeerimise võimekust.

LÄBIVAD TEEMAD

Järgnevalt on toodud ülevaade läbivatest teemadest, millega on käesoleval arengukaval kokkupuude. Samuti on nimetatud meetmed, mille juures on kavandatud tegevusi läbivatesse teemadesse panustamiseks või mittesooitud mõju vähendamiseks. Läbivad teemad on valdkondade ülesed ja – vahelised teemad, mille saavutamiseks on vaja kavandada ja seirata toetavaid tegevusi läbivalt kõigi valdkonna arengukavade raames.

Keskkonnahoid ja kliima – seos neutraalne, ei kahjusta. Arengukava tegevused ei avalda keskkonnahoiule märkimisväärset mõju, kuigi paljud kodanikuühendused tegutsevad ka keskkonnahoiu valdkonnas või osalevad selle valdkonna poliitika kujundamise protsessis.

Võrdsed võimalused – seotud. Kodanikuühiskonna arengukava raames on oluline kaasata kodanikualgatuslikesse tegevustesse nii mehi kui naisi, erinevas vanuses elanikke, puudega ning erineva rahvusliku kuuluvusega elanikke. Seni on panustatud näiteks Harju ja Ida-Viru maakonna maakondliku arenduskeskustega, kus töötavad venekeelsete kodanikuühenduste konsultandid. Tellitavates asjakohastes uuringutes on võrreldud näiteks vastavate tunnuste kaupa erinevusi kodanikualgatuslikus tegevuses osalemises. Vajaduse korral arvestatakse üritusi korraldades, et neid viidaks läbi ruumides, kuhu pääseb ka liikumispuudega inimene.

Kodanikuühendused võiksid, vastavalt võimalustele, aidata kaasa elukeskkonna ja suhtumise kujundamisele nii, et Eesti ühiskond muutuks kaasavamaks ka nendele elanikkonnarühmadele, kellele on oluline ligipääsetavus – puudega inimesed, eakad, lastega pered jm. Samuti on oluline pöörata tähelepanu naiste ja meeste võrdsuse ja võrdse kohtlemise põhimõtete arvestamisele nii kodanikuühenduste osalemises poliitika kujundamises, avalike teenuste osutamisel ja mujal.

Vabatahtlikus tegevuses osaleb rohkem naisi (58%)³⁹. Sarnast tendentsi kinnitab ka see, et kodanikuühenduste aktiivsete liikmete hulgas on rohkem mehi 30%-s MTÜ-dest, rohkem naisi aga

³⁹ Uus, M., Hinsberg, H., Mänd, T., Batueva, V. (2013). "Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013." Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Kättesaadav:

https://www.siseministeerium.ee/public/vabatahtlikus_tegevuses_osalemine_2013.pdf.

43%-s MTÜ-dest. Meeste ja naiste osakaal on enam-vähem võrdne 27% MTÜ-de puhul.⁴⁰ Võrreldes viie aasta taguse uuringuga ei ole sooline tasakaal MTÜ-de aktiivses liikmeskonnas oluliselt muutunud, samal ajal on oluline märkida, et sooline jaotus ei ole seotud kodanikuühenduse suuruse, rahastamisvõimaluste, palgatöötajate olemasolu ega koostöövõrgustike ulatusega. Samuti on oluline keskenduda tegevustes ka noortele, kuna noortel on teiste ühiskonnagruppidega võrreldes vähem kogemusi ning vähem võimalusi osaluseks ja ligipääsuks erinevatele teenustele ja tegevustele.

Võrdsete võimaluste eesmärki panustatakse arengukava meetmetest eelkõige:

- meede 1.1 osalemisvõimaluste mitmekesistamise alaste tegevustega;
- meede 1.2 kodanikuühenduste poliitikas kujundamise protsessis osalemise võimekuse parandamise ja kodanikuühenduste kaasamise tegevustega;
- meede 3.1 vene töökeelega kodanikuühenduste tegutsemisvõimekuse tõstmise tegevustega.

Infoühiskond – seotud. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia lahendused on üks viis, kuidas kodanikuühendused end nähtavamaks teha saavad ning selle kaudu kas uusi inimesi kaasata või olemasolevatega suhelda. Seni on näiteks koostöös maakondlike arenduskeskustega korraldatud kodanikuühendustele koolitusi vabavariante kodulehtede loomiseks ja haldamiseks. Ka on „Kodanikuühiskonna arengukava“ seotud erinevatest e-keskkondadest kogutavate andmete tõttu – oluline on maksimaalselt kasutada kodanikuühendustelt kogutavaid andmeid seal, kus need on juba olemas, ning mitte koormata kodanikuühendusi andmete topelt esitamisega.

Infoühiskonna eesmärki panustatakse arengukava meetmetest eelkõige:

- meede 1.1 uudsete koostöövormide ning osalemismeetodite katsetamise ja e-osalemise tegevuste ning internetipõhise arutelukeskkonna loomisega, mis võimaldaks kodanikel algetada, kavandada, koostada ning seejärel esitada kollektiivseid märgukirju;
- meede 3.1 kodanikuühendusi puudutavate registriandmete tasuta kättesaadavaks tegemise ning kodanikuühiskonna teemalise info üleriigilise koondamise ja jagamise tegevustega;
- meede 3.2 vabatahtliku tegevuse teavitustööga seotud tegevustega, eelkõige infoportaali tööhoidmise ja edasiarendamisega.

Regionaalareng – seotud. Kodanikuühiskonna arengukava raames on oluline, et arendustegevused ulatuksid üle Eesti ning tugevdaksid ja väärtustaksid muuhulgas ka regionaalset identiteeti. Selleks tegutsevad igas maakonnas maakondlikud arenduskeskused, kus nõustatakse ja koolitatakse kohalikke alustavaid ja tegutsevaid kodanikuühendusi erinevates küsimustes, näiteks kodanikuühenduse asutamine, juhtimine, projektide kirjutamine, annetuste kogumine, vabatahtlike kaasamine jpm. Arengukava koostamiseks korraldati ka igas maakonnas arutelupäev, millega selgitati välja võimalikud piirkondlikud eripärad või vajadused. Suur osa kodanikuühiskonnast tegutseb kohalikul tasandil, näiteks küla- või asumiseltside vormis, seega mõjutab loodav arengukava ka regionaalarengut.

Regionaalarengu eesmärki panustatakse arengukava meetmetest eelkõige:

- meede 2.2 kodanikuühenduste oskuste ja teadmiste arendamisega seotud tegevused, mis aitavad neil välja töötada ja osutada paremaid avalikke teenuseid ning tegeleda nende arendamisega;
- meede 2.3 avalike teenuste delegeerimiseks vajalike kvaliteedikriteeriumite, -standardite ja -vormide ettevalmise ning rakendamise ja avalike teenuste delegeerijate ning osutajate nõustamisega seotud tegevustega;

---

⁴⁰ Uuring „Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis 2014“. Avaldamata.

- meede 3.1 piirkondliku info- ja nõustamisteenuse tagamisega nii alustavatele kui tegutsevatele kodanikuühendustele ning kohaliku omaalgatuse programmi jätkamisega, aga ka üleriigilise tähtsusega kodanikuühiskonna sündmuste toetamisega;
- meede 3.2 vabatahtlike piirkondlike tugikeskuste toetamisega, et aidata kaasa vabatahtlike vahendamisele ning nõustamisele.

Riigivalitsemine – tugevalt seotud. Kodanikuühiskonna arengukava aitab kaasa tõhusamale riigivalitsemisele. Kodanikuühendused saavad olla riigile partneriks näiteks (avalike) teenuste osutamisel, et teatud (avalikke) teenuseid tõhusamalt ja mõjusamalt osutada. Arengukava käsitleb ka osalemise teemasid, sealhulgas kaasamise hea tava senisest ulatuslikumat rakendamist. Samuti on loodav arengukava seotud andmete kogumisega – kavas on maksimaalselt ära kasutada olemasolevaid (registri)andmeid ja statistikat ning tugineda olemasolevatele uuringutele-analüüsidele. Oluline on ka ministeeriumide ja erinevate valitsustasandite vahelise koostöö parandamine, kuna kodanikuühiskond on horisontaalne valdkond, mille arendamisse panustavad erinevate ministeeriumite valitsemisala asutused.

Riigivalitsemise eesmärki panustatakse arengukava meetmetest eelkõige:

- meede 1.1 koostöö- ja osalemisvormide katsetamise ja levitamise tegevustega;
- meede 1.2 kaasamiskoordinaatorite võrgustiku töö arendamise ning (riigi ja) KOV-i ametnike koolitamisega kaasamisalaste baastadmiste tõstmiseks. Samuti on siin oluline „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ levitamise tegevused, kuna enamasti rahastatakse kodanikuühendusi KOV-ide kaudu. Meede puudutab ka kaasamise heast tavast kinnipidamise jälgimist;
- meede 2.1 sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse arendamiseks valdkondadeülese koostöö toetamisega;
- meede 3.1 kodanikuühiskonna ja -ühenduste kohta käivate andmete kogumise ja avalikustamisega, samuti nende kohta käivate registriandmete tasuta kättesaadavaks tegemisega.

Riigivalitsemise mõistes on oluline on ka see, et kodanikuühiskonna arengukavaga ei nähta ette ühegi uue struktuuri ega struktuuriüksuse loomist.

SEOSD RIIGI ARENGUVISIOONIDOKUMENTIDE, TEISTE VALDKONNA ARENGUKAVALDE JA VÄLISLEPINGUTEST TULENEVATE VÕI EUROOPA LIIDU ÕIGUSAKTIDEST TULENEVATE DOKUMENTIDEGA

Järgnevalt on kirjeldatud arengukava otseseid seoseid ja kokkupuuteid riigi arenguvisionidokumentides kinnitatud eesmärkide ja tegevustega, teiste valdkondade arengukavadega ning välisdokumentidega.

Eesti säästva arengu strateegia „Säästev Eesti 21“ – strateegia seab üheks eesmärgiks tagada sidus ühiskond sotsiaalse kaasatuse, regionaalse tasakaalu ja tugeva kodanikuühiskonna abil. Kodanikuühiskonna arengukava üldeesmärk toetab säästva arengu strateegia eesmärgi saavutamist.

Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ – konkurentsivõime kava üks eesmärk on tõsta SKP-d elaniku kohta. Ka kodanikuühendused loovad töökohti ja müüvad oma tooteid või teenuseid, panustades SKT-sse umbes 2%-ga. Samuti on vabatahtlik tegevus võimalus aidata näiteks töötutuid taas tööturule, seega võib vabatahtlikust tegevusest olla kasu tööhõive tõstmisel.

„Eesti elukestva õppe strateegia 2020“ – strateegia üks eesmärkidest „Muutunud õpikäsitlus“ seab muuhulgas ülesandeks kujundada kogu koolikultuur kaasavaks ja demokraatlikuks, kujundades

sellega õpilaste sotsiaalset- ja kodanikupädevust. Strateegia üks planeeritav meede on koolidemokraatia tugevdamine õpilasesinduste jõustamisega.

„Eesti julgeolekupoliitika alused“ – panustab eelkõige ühiskonna toimepidevuse ja sidususe tagamisele. Eesti julgeolekut tugevdab sidus kodanikuühiskond, kus teadlikul kodanikuaktiivsusel on oluline roll julgeoleku ja turvatunde edendamisel.

„Noortevaldkonna arengukava 2014–2020“ – panustab täpsemalt selle kolmanda alaeesmärgi kolmanda meetmega „Noorte aktiivsuse osaluse toetamine kogukonnas ja otsustes“, mis toetab kodanikuühiskonna arengut.

Lõimumisvaldkonna arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ – eelkõige panustab selle esimese alaeesmärgi meetmega 1.2 „Igapäevaste kontaktide, suhtluse ja kaasamise toetamine ühiskonnas“.

„Siseturvalisuse arengukava 2015–2020“ (kinnitamata) ja selle programmi „Turvalisemad kogukonnad“ eesmärgi „Eesti on ohutu elukeskkonnaga ja turvaliste kogukondadega ühiskond, milles inimesed tänu oma teadlikkusele ja oskustele kasvule ning algatava hoiaku võtmisega tunnetavad aktiivset rolli turvalisuse loomisel, oskavad turvalisuse riske märgata ning nendele adekvaatselt reageerida“ meede 1 „Eelduste loomine turvaliste kogukondade arenguks“ – kodanikuühenduste tegutsemisvõimekuse ning elanike ühiskondliku aktiivsuse tõstmine aitab kaasa luua eeldused turvaliste kogukondade arenguks, sest korrakaitsevaldkonnas on vabatahtlike panus viimastel aastatel märkimisväärselt kasvanud.

Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon (EKAK) – arengukava panustab EKAK-is sõnastatud kodanikuühenduste ja avaliku võimu koostöö eesmärkidesse, põhimõtetele ning pika- ja lühiajalistesse prioriteetide saavutamisse.

„Eesti tegevuskava avatud valitsemise partnerluses osalemisel 2014–2016“ ning selle kõik kolm peamist valdkonda – kodanikuühiskonna arengukava alaeesmärk „Osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud. Läbimõeldud otsusteks tehakse koostööd nii avaliku võimu ja kodanikuühiskonna kui kodanikuühenduste vahel“ panustab tegevuskava lubaduse nr 1 „Parandada osalemiseks tarviliku info kättesaadavust“, lubaduse nr 2 „Parandada poliitikakujundamise protsessis osalemise võimalusi“ ja lubaduse nr 3 „Tõsta valitsusasutuste ja valitsusväliste partnerite suutlikkust koostööd teha, huvirühmi kaasata ja osaleda“ täitmisel. Kodanikuühenduste rahastamise korrastamise tegevused aitavad kaasa tegevuskava lubaduse nr 4 „Suurendada avaliku raha kasutamise läbipaistvust ja arusaadavust“ täitmisel. Arengukava teine alaeesmärk „Kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud läbi sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamise“ aitab kaasa tegevuskava lubaduse nr 5 „Tõsta avalike teenuste arendamise ja osutamise kvaliteeti“ täitmisel.

Euroopa Komisjoni aruteludokumentis „Euroopa Komisjon ja kodanikuühendused: partnerluse tugevdamine“⁴¹ esitatud ettepanekud – arengukava koostamisel on arvestatud kodanikuühiskonna arengu üldiseid suundi Euroopas ning seniseid valdkonna arengut käsitlevaid strateegilise dokumente, sealhulgas mitmeid Euroopa Nõukogu dokumente ja soovitusi.

Arengukava on seotud **Siseministeeriumi valitsemisala tegevuskava** eesmärgi „Kodanikualgatuse ja osalusdemokraatia edendamine kodanikuühenduste ja avaliku võimu koostöös“ tegevusega „Kodanikuühiskonna arendamine ja kodanikuaktiivsuse tõstmine“ ning see omakorda riigieelarve strateegia peatükiga „Kaasav riigivalitsemine“ ja Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi peatükiga „Demokraatia ja kaasamine“.

---

⁴¹ http://ec.europa.eu/transparency/civil_society/ngo/docs/communication_en.pdf.

Arengukava on **kooskõlas Euroopa Komisjoni valges raamatus Euroopa valitsemise kohta nimetatud põhimõtetega** ning dokumendis esitatud ettepanekutega⁴². Euroopa Liidus ei ole sätestatud otsekohalduvaid või siduvaid kodanikuühiskonda reguleerivad õigusakte.

JUHTIMISSTRUKTUURI KIRJELDUS

Arengukava koostamise eest vastutas Siseministerium, kaasates sellesse Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni rakendamise tegevuskavade elluviimise ja täitmise hindamise ning kodanikuühiskonna ja riigi koostöö arendamise valitsuskomisjoni (EKAK-i ühiskomisjon)⁴³, mis koosneb Vabariigi Valitsuse ja kodanikuühenduste esindajatest. Ühiskomisjon on moodustatud põhimõttel, et kuni pooled liikmetest on valitsusasutuste ning vähemalt pooled kodanikuühenduste esindajad.

Ühiskomisjoni esimees on siseminister ning ühiskomisjoni koosolekud toimuvad vähemalt kaks korda aastas. Komisjoni liikmed on:

- Avatud Eesti Fondi esindaja;
- Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku esindaja;
- Eesti Linnade Liidu või Eesti Maaomavalitsuste Liidu esindaja;
- Eesti Keskkonnaühenduste Koja esindaja;
- Eesti Külaliikumise Kodukant esindaja;
- Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu esindaja;
- Eesti Väitlusseltsi esindaja;
- Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse esindaja;
- Haridus- ja Teadusministeeriumi esindaja;
- Justiitsministeeriumi esindaja;
- Kultuuriministeeriumi esindaja;
- Eesti Õpilasesinduste Liidu esindaja;
- Rahandusministeeriumi esindaja;
- Riigikantselei esindaja;
- Riigikogu liige, kodanikuühiskonna toetusrühma esindaja;
- Siseministeeriumi esindajad (2);
- Sotsiaalministeeriumi esindaja;
- Sillamäe Lastekaitse Ühingu esindaja;
- SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital esindaja;
- SA Poliitikauuringute Keskus Praxis esindaja.

EKAK ühiskomisjoni ülesanne on kinnitada Vabariigi Valitsusele esitamiseks uue perioodi kodanikuühiskonna arengukava ja selle rakendusplaani eelnõu ning kehtiva „Kodanikuühiskonna arengukava“ täitmise aruanne, hinnata ja anda soovitusi EKAKi koostööpõhimõtete järgimiseks ning arutada probleeme ja ettepanekuid EKAKi koostööpõhimõtete ja „Kodanikuühiskonna arengukava“ rakendamisel ning avaliku võimu ja kodanikualgatuse koostöös ning pakkuda lahendusi.

Ühiskomisjoni 13. juuni 2013 koosolekul otsustati alustada sama aasta sügisel uue arengukava koostamisega. Sama aasta 16. detsembri koosolekul otsustati saata arengukava koostamise ettepanek Vabariigi Valitsusele. Ühiskomisjoni 25. juuni 2014 koosolekul otsustati arengukava prioriteetid ehk peamised teemad, millest edasiste arutelude käigus formuleerisid arengukava kolm alaeasmärki.

Arengukava koostamise arutelud koosnesid neljast suuremast etapist: 2013. aasta oktoobris toimusid ettevalmistavad fookusrühmad ekspertide, suuremate kodanikuühenduste ning kodanikuühiskonna

⁴² White Paper: European Governance COM (2001). http://ec.europa.eu/governance/white_paper/en.pdf.

⁴³ Moodustatud Vabariigi Valitsuse 16. augusti 2007. aasta korraldusega nr 380 ning muudetud 6. juuli 2012. aasta korraldusega nr 298.

kokku puutuvate riigiasutustega, sealhulgas rahastajatega. 2014. aasta kevadel toimus igas maakonnas arutelupäev väiksematele kodanikuühendustele, kus küsiti nende ideid ja mõtteid kodanikuühiskonna probleemide kohta ning nende lahendamiseks. Sama aasta mais toimus viiel teemal kokku viis töörühma, kus tegeleti lahendamist vajavate probleemidega juba konkreetsemalt ja põhjalikumalt. 2014. aasta oktoobris toimus neljal teemal neli töörühma, kus tegeleti valitud probleemide lahendamiseks vajalike tegevuste pakkumisega. Detsembris toimus viimane arutelu arengukava tegevuste võimalike elluvijatega, see aitas ette valmistada arengukava esitamist avalikule konsultatsioonile ning kooskõlastusringile.

Arengukava rakendusplaani täitmise aruanne esitatakse Vabariigi Valitsusele hiljemalt iga aasta 1. märtsiks koos järgneva nelja aasta rakendusplaaniga. See annab Vabariigi Valitsusele pideva ja ajakohase ülevaate valdkonnas toimuvast ning võimaldab huvirühmadel olla senisest paremini toimuvaga kursis. Samuti võimaldab tihedam aruandlus paremini hinnata arengukava võimaliku muutmise või uuendamise vajadust.

Arengukava rakendusplaani täitmise aruanne valmistatakse ette ja koostatakse koostöös arengukava tegevuste elluvijatega, sealhulgas kodanikuühendustega. Samas koosseisus valmistatakse ette ka järgnevate aastate rakendusplaani.

Arengukava ja selle ajakohane rakendusplaani ning täitmise aruanded avalikustatakse Siseministeriumi kodulehel. **Arengukava lõpparuanne esitatakse Vabariigi Valitsusele hiljemalt 31. juuniks 2021.**

MAKSUMUSE PROGNOOS

Arengukava tegevuste elluviimiseks on 2015. aastal ette nähtud umbes 1,6 miljonit eurot, milles sisaldub SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital aastane eelarve 1,3 miljonit eurot, maakondlike arenduskeskuste MTÜ-de konsultantide töötasu summas ligi 160 000 eurot ja Siseministeriumi eelarvesse kavandatud 126 865 eurot arengukava tegevuste elluviimiseks. Arengukava rakendusplaani maksumus aastatel 2016–2018 on kavandatud eelarve mõõduka kasvuga.

Arengukava kogumaksumuse prognoos (eurodes) alaeesmärkide ja aastate kaupa perioodil 2015–2018 on toodud allolevas tabelis.

Alaeesmärgid	2015	2016	2017	2018	Kokku
Alaeesmärk 1: Kodanikuühenduste poliitika kujundamises osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud	38 000	41 800	45 980	50 578	176 358
Alaeesmärk 2: Kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamisega	195 000	198 500	202 350	206 585	802 435
Alaeesmärk 3: Võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavad ressursid arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks	1 405 000	1 622 000	1 767 000	1 892 000	6 686 000
Rakendusplaani eelarve kokku	1 638 000	1 862 300	2 015 330	2 149 163	7 664 793

VALDKONNA ARENGUKAVA RAKENDUSPLAAN

Valdkonna arengukava viiakse ellu rakendusplaani alusel, mis on kooskõlas riigi eelarvestrateegia ja tuleva aasta riigieelarve seadusega. **Rakendusplaani koostatakse aastateks 2015–2018 ning seda uuendatakse igal aastal järgnevatel neljal aastal.**

Rakendusplaanis esitatakse üld- ja alaeesmärgid koos mõõdikutega; meetmes koos eesmärkide, mõõdikute ja tulemustega; tegevused ja nende soovitud tulemused või väljundid; vastutajad meetmete ja tegevuste lõikes; rakendamise maksumus alaeesmärkide, meetmete, tegevuste, vastutavate ministriumite ja aastate lõikes riigi eelarvestrateegia perioodil.